

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

HENRIIKKA NIKANDER-PEIPONEN

Jälkihuollon saavutettavuus rikos- seuraamusnuorten näkökulmasta

Nuorten sitoutuminen jälkihuoltoon ja ehdolli-
sesti rangaistujen nuorten valvontaan

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
YLEMPI AMK
2023

Tekijä Nikander-Peiponen, Henriikka	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä Lokakuu 2023
	Sivumäärä 67 + 9	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Jälkihuollon saavutettavuus rikosseuraamusnuorten näkökulmasta: Nuorten sitoutumisen jälkihuoltoon ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaan		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, ylempi ammattikorkeakoulututkinto		
<p>Tässä tutkimuksellisessa kehittämistehtävässä selvitettiin jälkihuoltoon oikeutettujen ehdollisesti rangaistujen nuorten rikosseuraamusasiakkaiden kokemuksia jälkihuollon palveluista; minkälaista tukea heille on tarjottu ja minkälaista tukea he olisivat kaivanneet itsenäistymisensä tueksi. Kehittämistehtävän tarkoituksena oli saada myös niiden nuorten ääni kuuluviin, jotka ovat lastensuojelun sijaishuollon päättymisen jälkeen ottaneet huonosti vastaan jälkihuollon tarjoamaa palvelua, tai eivät ole halunneet sitoutua jälkihuoltopalveluun, johon heillä on oikeus.</p> <p>Tarve ehdollisesti rangaistujen nuorten saavutettavuuden kehittämiseksi nousi Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikan valvontatiimin huomioista ja huolesta, kuinka lastensuojelun jälkihuolto-oikeuden omaavien nuorten tavoittaminen valvonta-aikana on vuosi vuodelta vaikeampaa heidän kompleksisten elämäntilanteidensa takia.</p> <p>Kehittämistehtävässä oli sekä tutkimuksen että kehittämisen osuuden tavoite. Tutkimuksellisessa osuudessa oli tarkoitus saada käsitys lastensuojelun jälkihuollon nykytilasta kartoittamalla sekä nuorten että ammattilaisten näkemyksiä. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla yhdeksää jälkihuoltoon oikeutettua ehdollisesti rangaistua nuorta, sekä työpajatyöskentelyllä, johon oli kutsuttu jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria ja nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Kehittämisen osuuden tavoitteena oli lisätä Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamiesten osaamista näiden nuorten kanssa työskentelyyn liittyen.</p> <p>Kehittämistehtävän tutkimustulokset osoittivat, että nuorten ja ammattilaisten ajatukset hyvästä ja onnistuneesta jälkihuollosta olivat haastattelu- ja työpaja-aineiston perusteella hyvin samankaltaisia. Nuoret ja työntekijät pitivät tärkeänä luottamusta ja pysyvyyttä, tukena olemista nuoren tarpeisiin perustuen, työntekijöiden ammattitaitoa sekä ylipäänsä nuoreen uskomista, toiveikkuuden ylläpitämistä ja työntekijän sitkeyttä pysyä nuoren rinnalla.</p>		
<p><u>Asiasanat</u> Rikosseuraamuslaitos, jälkihuolto, nuorten ehdollisen vankeuden valvonta, kehittäminen, yhteistyö</p>		

Author(s) Nikander-Peiponen, Henriikka	Type of Publication Master's thesis	Date October 2023
	Number of pages 67 + 9	Language of publication: Finnish
Title of publication Accessibility of aftercare services from the aspect of young criminal sanction clients		
Degree program Master of Social Services		
<p>This thesis was carried out as a research and development task and it examined the experiences of aftercare services of young criminal sanction clients eligible for aftercare; what kind of support has been offered and what kind of support they would have needed to support their independence. The aim of the thesis was also to make the voice of those young people who, after the end of child welfare foster care, poorly received the aftercare service, or did not want to commit to the aftercare service to which they are entitled.</p> <p>The need to develop the accessibility of young people with conditional sentences arose from the observations and concerns of the supervision team at the Pori office of the Community Sanctions Office of South-West Finland, how it becomes more difficult every year due to their complex life situations.</p> <p>In this development task had the goal of both research and development. The purpose of the research part was to gain an understanding of the current state of child protection aftercare by surveying the views of both young people and professionals. The research material was collected knowledge by interviewing nine young people entitled to aftercare, conditional punishments and by working in a workshop, which included both young people entitled to after-care and professionals working with young people. The goal of the development part was to increase the competence of the employees of the Southwest Finland community monitoring office in working with these young people.</p> <p>The research results showed that young people's and professionals' ideas about good and successful aftercare were very similar based on the interview and workshop material. Young people and employees place importance on trust and permanency, providing support and help in the way the young person needs. Also the employee's professional ability and trust in the young person, optimism, and employee's resilience to stay by the young person's side is considered important by both parties.</p>		
<u>Key words</u> Prison and Probation Service of Finland, aftercare, supervision of juvenile probation, developing, co-operation		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	8
2.1 Kehittämisen tarve ja perustelut.....	8
2.2 Rikosseuraamuslaitos ja sen ydintehtävän kuvaus.....	10
2.2.1 Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimisto, Porin toimipaikka.....	11
2.3 Kehittämiskumppanuudet	12
2.3.1 Hyvää jälkeä -hanke	13
2.3.2 Lissu Social Club.....	14
2.3.3 Korona yhteiskunnan marginaaleissa -hanke	14
2.3.4 Asunnottomuuden puolittaminen -hanke.....	14
3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TIETOPERUSTA	16
3.1 Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta	16
3.1.1 Ehdolliseen vankeuteen tuomitun nuoren valvonta.....	17
3.2 Lastensuojelun jälkihuolto	19
3.3 Jälkihuoltoa koskevaa kokemus- ja tutkimustietoa.....	20
3.3.1 Nuoren mielenterveys ja toimijuus.....	26
3.3.2 Traumainformoitu työote.....	27
4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOTEUTUS.....	30
4.1 Tutkimuksellinen kehittämistehtävä	30
4.2 Kehittämistehtävän tarkoitus.....	30
4.3 Suunnitteluvaiheen prosessi ja menetelmät	31
4.3.1 Kenttäpäiväkirja suunnitteluvaiheen menetelmänä	32
4.4 Toteutusvaiheen prosessi ja menetelmät.....	33
4.4.1 Teemahaastattelut toteutusvaiheen menetelmänä.....	34
4.4.2 Työpajatyöskentely toteutusvaiheen menetelmänä	35
4.5 Aineiston kuvaus.....	37
4.5.1 Aineiston analyysi	38
4.6 Miten toteutusvaiheen tulokset ja tuotokset edistivät kehittämistä.....	38
4.7 Yhteistyön tarkastelu.....	39
5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TULOKSET	41
5.1 Nuorten kokemuksia, ajatuksia ja toiveita jälkihuollosta	42
5.1.1 Minkälaista apua ja tukea nuorille oli tarjottu siirtymävaiheessa itsenäiseen elämään?	42
5.1.2 Miten nuoret kokivat jälkihuollon tuen?.....	45

5.1.3 Mitä nuoret jäivät kaipaamaan jälkihuoltosuhteelta ja mikä heitä olisi ilahduttanut?	47
5.1.4 Tärkeimpiä tekijöitä hyvän jälkihuollon toteutumiseksi nuorten kertomana	49
5.1.5 Ammattilaisten näkemys hyvästä jälkihuollosta nuorten haastattelujen pohjalta	52
5.2 Yhteenvetoa tuloksista	53
5.2.1 Luottamus	54
5.2.2 Toiveikkuus ja toimijuus	56
5.2.3 Osaaminen ja ammattitaito	58
5.2.4 Yksilökohtainen tuki ja palvelu, osallisuus	59
6 TUTKIMUSETIIKKA	62
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	63
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Nuorten rikosseuraamusasiakkaiden jälkihuolto on tärkeää, sillä jokaisen nuoren elämä on ainutlaatuinen ja merkityksellinen. Nuoria tulee tukea ja ohjata haastavista elämäntilanteista eteenpäin elämän murrosvaiheissa. Tutkimuksiin perustuen lastensuojelun asiakkuus siirtyy helposti sukupolvelta toiselle. Ylisukupolvisten ketjujen katkaiseminen edellyttää suojaavien tekijöiden vahvistamista tulevissa sukupolvissa. Siksi aikuisuuteen siirtymän tuki on tärkeä ja herkkä hetki muutokseen. Tämä tutkimuksellinen kehittämistehtävä tehtiin Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimistolle, joka on osa Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiota.

Me, rikostaustaisten nuorten kanssa työskentelevät, Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikan rikosseuraamustyöntekijät sekä tässä kehittämissyössä mukana olleet kolmannen sektorin toimijat, olemme havainneet, että jälkihuoltoon oikeutettujen rikoksilla oireilevien nuorten tarpeet ja oikeudet eivät toteudu toivotulla tavalla perinteisten palvelujen avulla. Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikan ja kolmannen sektorin toimijoiden lisäksi mukana kehittämisessä oli Satakunnassa toimivia kehittämishankkeita, muun muassa Tampereen yliopiston Hyvää jälkeä -hanke. Kehittämisiongelmaa lähdettiin ratkaisemaan osallistamalla nuoria työskentelyyn yhdessä ammattilaisten kanssa. Pohdimme yhdessä, miten pystymme vastaamaan paremmin jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tarpeisiin ja oikeuksiin.

Työskentely lähti käyntiin yhteisestä keskustelusta ja pohdinnasta syksyllä 2021. Olin itse mukana työpajojen suunnittelussa alusta lähtien yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijän sekä opinnäytetyön tekijän roolissa. Lisäksi suunnittelussa oli mukana Porin Sininauhan Lissu Social Clubin (Lissu) työntekijöitä ja opiskelijoita, Porin kaupungin Asunnottomuuden puolittaminen -hankkeen työntekijöitä, Tampereen yliopiston Hyvää jälkeä -hankkeen tutkijoita sekä Korona yhteiskunnan marginaaleissa -hankkeen tutkija. Sama kysymys kosketti meitä kaikkia, mutta näkökulmia

samaan asiaan oli useita. Lissu Social Clubissa on käynyt nuoria, joilla on kokemus siitä, että palvelut eivät ole tavoittaneet heitä. Työntekijöiden kokemus Lissussa oli, että heillä käy yhteiskunnan palveluista pudonneita, jopa heitteille jätettyjä nuoria. Keskusteluun nostettiin eettinen näkökulma. Yhteinen näkemys suunnitteluvaiheessa oli, että työtä olisi hyvä tehdä ennaltaehkäisyssä näkökulmasta, esimerkiksi asumisen näkökulmasta niin, etteivät nuoret menettäisi asuntojaan. Hyvää jälkeä- hankkeen tutkijat osallistuivat työpajasarjaan, koska tämän kautta he voisivat tavoittaa niitä nuoria, joita ei välttämättä tavoiteta kunnan jälkihuollon kautta.

Ehdolliseen vankeuteen ja valvontaan tuomitut nuoret, joita kehittämistehtävässä haastateltiin, olivat kaikki jälkihuolto-oikeutettuja nuoria. Toiset olivat kokemuksista kertoessaan sekä rikosseuraamuslaitoksen että jälkihuollon asiakkuudessa, kun taas toiset muistelivat kyseistä elämänvaihetta ollessaan jo hieman vanhempia. Kokemukseni mukaan osa rikosseuraamusasiakkuudessa olevista nuorista eivät sitoudu jälkihuolto-palveluunsa, ja heitä on vaikea sitouttaa myös rikosseuraamuslaitoksessa suoritettavan ehdollisen vankeuden valvonnan aikaiseen työskentelyyn. Ehdollisesti rangaistun nuoren valvonta kohdistuu niihin nuoriin, joilla on kohonnut rikoksen uusimisriski.

Nuorten haastattelujen lisäksi tutkimuksellinen kehittämistehtävä sisälsi jälkihuolto- nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille ja nuorille suunnattua työpajatyöskentelyä. Kehittämistehtävän tarkoitus oli saada käsitys lastensuojelun jälkihuollon nykytilasta nuorten haastattelujen ja ammattilaisten kokemusten perusteella. Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistehtävänä, jossa oli sekä tutkimuksen että kehittämisen osuuden tavoite. Opinnäytetyö haastatteluineen ja tuloksineen on osa Hyvää jälkeä -tutkimushankkeen aineistoa.

Luvussa viisi kuvaan ja käsittelen tutkimusaineistosta nousseita nuorten ja ammattilaisten kokemuksia, ajatuksia ja toiveita jälkihuoltoon liittyen sekä kokoan kehittämistehtävän tuloksia yhteen. Lopuksi luvussa seitsemän kuvaan johtopäätöksiä ja pohdin tämän tutkimuksellisen kehittämistehtävän prosessia.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistehtävässä tutkittiin jälkihuoltoon oikeutettujen ehdollisesti rangaistujen nuorten rikosseuraamusasiakkaiden kokemuksia jälkihuollon palveluista; minkälaista tukea heille on tarjottu ja minkälaista tukea he olisivat kaivanneet itsenäistymisensä tueksi. Tutkimuksellisen kehittämistehtävän aiheena oli haastattelujen ja työpajatyöskentelyn keinoin selvittää jälkihuollon nykytilaa sekä tarkastella ja tarkentaa keinoja, joilla ehdollisesti rangaistut valvonnassa olevat rikosseuraamusnuoret saavutettaisiin paremmin ja sitoutettaisiin valvonta-aikaiseen työskentelyyn. Tavoitteena oli luoda käsitys nykytilasta rikosseuraamusnuorten kokemusten ja kertomusten sekä asiantuntijoiden kokemusten perusteella. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada myös niiden nuorten ääni kuuluviin, jotka ovat lastensuojelun sijaishuollon päättymisen jälkeen ottaneet jälkihuollon tarjoamaa palvelua vastaan huonosti, tai eivät ole halunneet sitoutua siihen ollenkaan, jälkihuolto-oikeudestaan huolimatta. Lopputuotoksena tavoiteltiin käsitystä siitä, mitä on hyvä, asiakkaat tavoitettava ja kiinnipitävä jälkihuolto sekä mitkä seikat vaikuttavat jälkihuollon piirissä olevien rikosseuraamusasiakkaiden valvontaan ja jälkihuoltopalveluun sitoutumiseen. Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilöstön on mahdollisuus hyödyntää kehittämistyöstä saatuja tuloksia omassa työssään.

2.1 Kehittämisen tarve ja perustelut

Tarve ehdollisesti rangaistujen nuorten saavutettavuuden kehittämiseksi nousi Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontatiimin sekä Lissu Social Clubin työntekijöiden huomioista ja huolesta, miten juuri näiden lastensuojelun jälkihuolto-oikeuden omaavien nuorten tavoittaminen on vuosi vuodelta vaikeampaa heidän kompleksisten elämäntilanteidensa takia. Alle 21-vuotiaat rikoksesta epäillyt ja ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja valvontaan tuomitut sijaishuoltolaitoksissa asuneet nuoret ovat oikeutettuja jälkihuoltoon, mutta sitoutuvat siihen kokemuksemme mukaan usein heikosti. Uusintarikollisuuden vähentämiseen pyrkivässä rikosseuraamustyöntekijän työssäni olen päässyt kosketuksiin niiden nuorten kanssa, joita on vaikea

tavoittaa, tai jotka ovat jättäytyneet tai pudonneet myös jälkihuoltopalvelun ulkopuolelle.

Valtakunnallisissa rikosseuraamuslaitoksen tilastoissa Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimisto (aiemmin Porin yhdyskuntaseuraamustoimisto) on ollut kärkipäässä ehdollisesti rangaistujen valvonnassa olevien nuorten tavoittamisessa ja valvontatapaamisten toteutumisessa. Viimeisten vuosien aikana tilanne on kuitenkin Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston toimialueen sisällä Satakunnassa huonontunut nuorten saavutettavuuden suhteen. Niitä nuoria, jotka ovat syrjäytyneet yhteiskunnasta ja yhteiskunnan palveluista, kokemukseni perusteella usein runsaan ja ongelmallisen päihdekäytön takia, on kaikkein vaikein saavuttaa ja sitouttaa valvontaan aikaiseen työskentelyyn. Heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden arvion mukaan nämä nuoret ovat kuitenkin juuri niitä, jotka tarvitsisivat eniten ohjausta ja tukea sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Pitkään nuorten kanssa työskennelleenä, sekä lastensuojelulaitoksissa että rikosseuraamuslaitoksessa, ennako-olettamukseni oli, että nuorten lastensuojelulaitoshistoria vaikeuttaa heidän sitoutumistaan vapaaehtoisuudelle perustuvaan jälkihuoltoon ja toisaalta myös pakolliseen tuomioistuimen määräämään rikosseuraamuslaitoksen valvontaan. Tämä näyttäytyy työssämme nuorten pyrkimyksenä eroon viranomaiskontrollista heidän täysi-ikäistyttyään.

Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kokemusten pohjalta tutkimuksen tekeminen ja työn kehittäminen nuorten saavuttamiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi on tärkeää, koska jokaisen nuoren elämä on ainutlaatuinen ja merkityksellinen. Nuoria tulee tukea ja ohjata vaikeista elämäntilanteista eteenpäin elämän murrosvaiheissa. Tutkimuksellisenä kehittämistehtävänä toteutettu opinnäytetyö tehtiin Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikkaan, joka on osa Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiota. Opinnäytetyö haastatteluineen ja tuloksineen on lisäksi osa Hyvää jälkeä -tutkimushankkeen aineistoa.

Näistä lähtökohdista tutkimuksellisen kehittämistehtävän ongelmaksi muodostui; ”Miten pystymme paremmin vastaamaan jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tarpeisiin ja oikeuksiin?” Kehittämistyöni tarve on näkemykseni mukaan työelämälähtöinen, joka on ollut olemassa monilla eri toimijoilla. Tähän kehittämisprosessiin

osallistuneiden hankkeiden ja toimijoiden välillä ei ole aiemmin ollut yhteiskehittämistä juuri näiden nuorten saavutettavuuden parantamiseksi. Yhteisiä asiakkaita on kaikilla mukana olleilla osapuolilla, joten lastensuojelun jälkihuolto nuorten tarpeisiin ja oikeuksiin vastaaminen oli kaikille selkeä yhteinen tavoite.

Kehittämistyön tarpeellisuutta miettiessäni, pohdin vuonna 2020 tapahtunutta lastensuojelulain muutosta, jolloin myös jälkihuoltoon oikeutettujen ikää korotettiin 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.). Lakiuudistuksessa on nähdäkseni ollut taustalla ajatus juuri tämän erityisryhmän tarpeisiin vastaamisesta. Uskoin, että kehittämistyö toisi mukanaan hyötyä oman yksikkömme virkamiehille, vahvistaen olemassa olevaa työtapaamme sekä löytäen uusia keinoja työskennellä tämän erityisosaamista vaativan asiakasryhmän kanssa. Sosiaalisen osaajia ja asiantuntijoita tarvitaan työskentelemään asiakkaidemme parhaaksi, jatkossakin. Osaamisen ja tietotaidon ollessa työntekijöillä entistä parempi ja monipuolisempi, yhteistyön tekeminen tuntuu helpommalta ja siitä tulee osa työn arkea ja rutiinia. Näin kykenemme kulkemaan asiakkaiden mukana heidän muutostyöskentelyssään osana heidän systeemiään. Muutos on jatkuvaa myös työntekijöille, joka osaltaan kuormittaa työntekijöitä. Asiakkaiden tilanteet ovat usein hankalia ja monimutkaisia. Näin ollen yhteistyön tekeminen eri toimijoiden kesken saman asiakkaan hyväksi tukee myös työntekijöiden työssäjaksamista. Kehittämistoiminnan tavoitteena ei ole vain käytännön kysymysten ja ongelmien ratkaisu, vaan niiden kuvaaminen ja välittäminen myös laajempaan keskusteluun (Toikko & Rantanen, s. 22).

2.2 Rikosseuraamuslaitos ja sen ydintehtävän kuvaus

Opinnäytetyö toteutettiin rikosseuraamuslaitoksen organisaatiolle. Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen, jonka tavoitteena on uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja yhteiskunnan turvallisuuden lisääminen. Rangaistusajan suunnittelussa keskeinen tekijä on tuomitun valmiuksien kehittäminen rikoksettomaan elämään. Kun tuomittu saa rangaistusaikanaan harjaannusta elämänhallintaa tukevilla taidoilla, on hänellä paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua osaksi

yhteiskuntaa sen täysivaltaisena jäsenenä (Rikosseuraamuslaitos, n.d.). Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävää työtä ohjaavat arvot ovat usko ihmisen kykyyn muuttua ja kasvaa, ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus sekä turvallisuus. Kriminaalipoliittisena tavoitteena on seuraamusten suorittaminen mahdollisimman avoimissa oloissa ja yhteiskunnan toimintojen piirissä eläen. (Rikosseuraamuslaitos, n.d.)

2.2.1 Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimisto, Porin toimipaikka

Tämä tutkimuksellisenä kehittämistehtävänä toteutettu opinnäytetyö tuotettiin Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon kuuluvan Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikkaan. Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimistoon kuuluvat Porin toimipaikan lisäksi Turun ja Ahvenanmaan toimipaikat. Porin toimipaikassa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaavissa tehtävissä työskentelee yhdeksän rikosseuraamustyöntekijää, kaksi tukipartio-ohjaajaa, rikosseuraamus-esimies, apulaisjohtaja sekä yksikön päällikkö. Toimialueeseen kuuluvat Satakunnan käräjäoikeuden alueen kunnat: Eura, Eurajoki, Harjavalta, Honkajoki, Huittinen, Jämijärvi, Kankaanpää, Karvia, Kokemäki, Merikarvia, Nakkila, Pomarkku, Pori, Rauma, Siikainen, Säkyä ja Ulvila.

Rikosseuraamustyön yhtenä tavoitteena on osaltaan vähentää uusintarikollisuutta ja saada asiakkaat integroitumaan yhteiskuntaan (Rikosseuraamuslaitos n.d.). Käytännössä tämä tarkoittaa rikosseuraamuslaitoksen tiivistä verkostoyhteistyötä kunnallisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Ehdollisesti rangaistu valvontaan määrätty nuori rikosseuraamusasiakas on yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaana noin yhden vuoden ja kolmen kuukauden ajan. Kuntapuolella jälkihuollossa nuoren asiakkuus jatkuu usein tämän jälkeenkin. Tästä syystä yhteiskehittäminen on erityisen tärkeää. Kunnallisen puolen jälkihuoltotyöntekijöitä ja -esihenkilöitä, opiskelukuraattoreita, kolmannen sektorin työntekijöitä ja yksityisen sektorin jälkihuoltotyöntekijöitä kutsuttiin mukaan yhteiskehittämiseen työpajatyöskentelyn muodossa, jotta tämän nuorten muodostaman erityisryhmän tarpeet tulisivat kuulluiksi ja yhteistyö valtion, kunnan, yksityisen- ja kolmannen sektorin työntekijöiden välillä tiivistyisi entisestään.

2.3 Kehittämiskumppanuudet

Opinnäytetyössä tärkeässä roolissa oli monialainen yhteistyö. Opinnäytetyöni toteutusvaihe oli osa neliosaista työpajasarjaa. Tämän työpajasarjan suunnitteluun osallistuivat minun lisäksi Tampereen yliopiston Hyvää jälkeä- tutkimushankkeen apulaisprofessori Riikka Korkiamäki sekä hankkeen tutkija Saara Saukkola, Pro graduaan työstävä Tampereen yliopiston opiskelija Tuija Eskelinen, Porin kaupungin “Asuttamisen puolittaminen”- hankkeen hanketyöntekijät sekä Sininauhan “Korona marginaaleissa”- hankkeen työntekijät ja sosionomiopiskelijat. Työpajatyöskentelyssä tuotettua tietoa tullaan tämän opinnäytetyön lisäksi hyödyntämään osana Tampereen yliopiston Hyvää jälkeä -tutkimushankkeen aineistoa.

Opinnäytetyön tekijänä vastasin yhden työpajan suunnittelusta ja toteutuksesta yhdessä Tampereen yliopiston Pro gradutyötään tekevän opiskelijan ja Hyvää jälkeä - hankkeen tutkijan kanssa. Toteutus muiden työpajojen osalta jaettiin aiemmin luettelieni tahojen kesken. Jokaisen työpajan jälkeen pohdin yhdessä suunnittelutyöryhmän kanssa, mikä edeltävässä työpajassa oli onnistunut ja mitä tulee ottaa huomioon seuraavassa vaiheessa. Reflektiota käytiin yhdessä kasvotusten tapaamisilla sekä videopalaverissa.

Työpajakokonaisuuden yhteenveto- ja purkutilaisuus pidettiin toukokuussa 2022 Porin ”Anniksella”. Paikalle kutsuttiin kaikki työpajatyöskentelynä toteutetussa yhteiskehittämisessä mukana olleet ammattilaiset sekä mukana olleet nuoret. Tilaisuudessa jaettiin osallistujille yhteenveto syksyn työpajoissa kertyneistä tiedoista, kokemuksista ja ajatuksista. Yhteenvedon esittelyn lisäksi työpajassa pohdittiin yhteisesti sitä, miten syksyn 2021 työpajoissa tuotettua tietoa on mahdollista hyödyntää omassa työssä. Tämän jälkeen ideoitiin yhdessä tuotetun tiedon perusteella uutta jälkihuoltotyötä kehitettävää hanketta.

Tutkimukseen osallistui yhdeksän ehdollisesti rangaistua nuorta Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikan asiakkaista. Heidät haastateltiin laadullisin teemahaastatteluin, joista tuli tärkeä osa tutkimuksellisen kehittämistyön aineistoa. Lisäksi heidät kutsuttiin henkilökohtaisesti osallistumaan työpajatyöskentelyyn yhdessä nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten kanssa. Haastatelluista

nuorista vain yksi osallistui myös työpajatyöskentelyyn. Kokemukseeni pohjautuen olettamukseni oli, että nämä nuoret eivät osallistuisi yhteiskehittämiseen työpajaan osallistumalla. Tästä syystä haastattelin nuoria jo ennen työpajatyöskentelyä, jotta heidän äänensä ja kokemuksensa saataisiin takuulla kuuluviin työpajatyöskentelyssä. Työpajaan osallistunut nuori kertoi oman jälkihuoltotarinsa työpajatyöskentelyn alustuksena. Muiden nuorten ääni saatiin työpajassa kuuluviin työpajan alussa lukiemiä nuorten vastauksista kootun aineiston pohjalta etiikka huomioiden niin, että nuorten vastauksista ei voinut tunnistaa, kuka nuori oli kyseessä.

Porin yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontatiimin kolme rikosseuraamustyöntekijää, jotka työskentelevät ehdollisesti rangaistujen nuorten kanssa, osallistuivat monialaiseen ja -ammattilliseen neliosaiseen työpajatyösarjaan syksyllä 2021. Lisäksi kaksi heistä haastattelivat muutamaa omaa ehdollisesti rangaistua nuorta asiakastaan kehittämistehtävääni varten. Rikosseuraamustyöntekijät ja lähiesihenkilönäni toimiva rikosseuraamusesimies olivat mukana pohtimassa nuorten kanssa työskentelyn kehittämisen tarpeita. Ehdollisesti rangaistujen nuorten kanssa työskentelevän valvontatiimin (neljä rikosseuraamustyöntekijää ja rikosseuraamusesimies) kanssa käydyistä lukuisista keskusteluista lähti alun perin tarve tämänkaltaiselle tutkimiselle ja kehittämiselle. Rikosseuraamusesimiehen (oman lähiesihenkilöni) kanssa käymäni keskustelut ovat vieneet opinnäytetyötäni eteenpäin aina sen suunnittelusta toteutusvaiheeseen ja lopulta raportointiin saakka.

2.3.1 Hyvää jälkeä -hanke

Hyvää jälkeä -hanke on Tampereen yliopiston, Savonia-ammattikorkeakoulun ja SOS-Lapsikylän yhteinen tutkimus- ja kehittämishanke. Lisäksi kehittämissiossa on mukana Turun ammattikorkeakoulu. Hankkeessa tutkitaan sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren jälkihuoltoa. Hankkeen tavoitteena on tunnistaa ja ymmärtää itsenäistymistä ja aikuistumista tukevaan jälkihuoltoon osallistuvien nuorten ja ammattilaisten jälkihuoltokokemukseen vaikuttavia mekanismeja sekä toiminnan kehittämisen mahdollisuuksia ja edellytyksiä nuorten, ammattilaisten ja palvelujärjestelmän näkökulmasta. (Tampereen yliopisto, n.d..)

2.3.2 Lissu Social Club

Lissu Social Club (Lissu) on kynnyksetön palvelupiste Porin keskustassa, jonne jokainen kävijä saa mennä juuri sellaisena kuin on, päihtyneenä tai selvinpäin. Palvelupisteiden tiloissa voi viettää aikaa muiden kanssa, nauttia kahvia, tai levähtää. Lisäksi Lissussa on mahdollisuus pestä pyykkiä ja saada apua omien asioiden hoitamiseen. Lissu on osa valtakunnallista Korona yhteiskunnan marginaaleissa -tutkimushanketta. Hankkeessa Tampereen yliopisto tutkii yhdessä muiden toimijoiden kanssa pandemiaolosuhteiden vaikutuksia, ja tutkimustulosten perusteella kehittää sosiaalipalveluita yhteiskunnan marginaaleissa. (Porin Sininauha, n.d.) Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikka ja Lissu Social Club tekevät jatkuvaa yhteistyötä yhteisten asiakkaiden tilanteiden edistämiseksi.

2.3.3 Korona yhteiskunnan marginaaleissa -hanke

Korona yhteiskunnan marginaalissa -tutkimusprojektia (1.1.2021-31.8.2023) rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto. Tampereen yliopistossa tutkitaan yhdessä Helsingin yliopiston, Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Porin Sininauha ry:n kanssa pandemiaolosuhteiden vaikutuksia. Tutkimustulosten kautta kehitetään sosiaalipalveluita yhteiskunnan marginaalissa. Tutkimukset antavat välineitä kehittää toimintatapoja ja valmiussuunnitelmia sekä vahvistaa yhteiskunnan kriisinkestävyyttä, siellä missä se on yhtäältä kaikista välttämättömintä ja toisaalta vaikeinta saavuttaa. (Tampereen yliopisto, n.d.)

2.3.4 Asunnottomuuden puolittaminen -hanke

Asunnottomuuden puolittaminen Porissa, Aspu-hanke (2020–2022) oli osa Sosiaali- ja terveysministeriön asunnottomuutta vähentävien sote-palvelujen kehittämishanketta. Hanke sisältyi ympäristöministeriön käynnistämään yhteistyöohjelmaan asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Hankkeen tavoitteena oli kehittää asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveyspalveluja kaikkein heikoimmassa asemassa ole-

ville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa asumiseen liittyvää tuen tarvetta. Kehittämisteemoina olivat muun muassa asumisneuvonnan, asumis- ja taloussosiaalityön kehittäminen, matalan kynnyksen toiminnan kehittäminen, liikkuvan työn ja Poriin soveltuvien jalkautuvien palveluiden käyttöönotto, kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen sekä palvelukentän aktivointi, jolloin asuminen otettaisiin puheeksi kaikissa palveluissa. (Pori, n.d..)

3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TIETOPERUSTA

3.1 Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta

Lait ohjaavat vahvasti rikosseuraamus- ja sosiaalialalla tehtävää työtä. Toiminta perustuu lakeihin, asetuksiin, ohjeisiin ja suosituksiin. Lisäksi organisaatiomme strategia, rakenteelliset uudistukset ja kehittämistrendit ohjaavat työtämme. Organisaatiomme arvot ovat asiakastyön kivijalka. Arvot ohjaavat työtä ja tukevat tavoitteiden saavuttamisessa. Lakeihin ja tavoitteelliseen työotteeseen perustuva työ luo turvaa ja selkeyttä työn tekemiselle ja osaltaan myös palveluja saaville asiakkaille.

Lakia yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta sovelletaan tuomioistuimen tuomitsemien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon, joita ovat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdollinen vankeus, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan sekä nuorisorangaistus. Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta sanotaan, että yhdyskuntaseuraamusten tavoitteena on tukea rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tuomittua edistäen hänen sosiaalista selviytymistään sekä lisäten hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. Lain mukaan yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Ensimmäisen luvun neljännessä pykälässä sanotaan, että alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille nuorille tuomittua yhdyskuntaseuraamusta täytäntöön pantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota tuomitun iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin. Neljännen pykälän näkökulmasta opinnäytetyö vastasi myös laista nousevaan vaatimukseen. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015, 1 luku 1,2,4 §.)

Lain kolmannen luvun kahdennessatoista pykälässä käsitellään tukitoimenpiteitä, jossa sanotaan, että Rikosseuraamuslaitoksen tulee tarpeen mukaan yhdessä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta. Tämä tarkoittaa käytännössä ennen rangaistukseen tuomitsemista olevaa vaihetta, jolloin asiakkaan tukitoimien tarvetta arvioidaan yhdessä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa oikeanlaisten tukitoimien löytymiseksi asiakkaan elämäntilanne huomioiden. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sekä tuomitun

elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on siis sovittava yhteen.

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 4§) käsitellään asiakkaan etua ja todetaan, että asiakkaan etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomioita siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin toteutumista. Lain mukaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistaminen sekä tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen turvaaminen on osa kokonaisuutta. Lisäksi asiakkaan osallistuminen ja vaikuttaminen omiin asioihin tulee turvata. Yhteistoimiminen asiakkaan kanssa ja luottamuksellisen suhteen luominen ovat lisäksi lakiin kirjattuja asioita. Lain mukaan on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1 luku 4§.)

Nämä lait ohjaavat oman rikosseuraamustyöntekijän työni lisäksi opinnäytetyön yhteiskehittämisvaiheessa mukana olleita toimijoita heidän omassa asiakastyössään. Asiakkaan hyvinvoinnin turvaamisen näkökulmasta tavoitteemme on pitkälti yhteinen mukana olleiden toimijoiden kesken. Yhteisten asiakkaiden parissa työskentely ja kehittäminen ei ole tarkoituksenmukaista tapahtua ainoastaan yhden yksikön tai työyhteisön sisällä. Mielestäni on tärkeää, että eri alojen asiantuntijat kehittävät ja kehittyvät yhdessä vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin entistä paremmin. Yhteistyön tekeminen sosiaalityön eri sektoreilla tämän tavoitteen saavuttamiseksi on nähdäkseni välttämätöntä.

3.1.1 Ehdolliseen vankeuteen tuomitun nuoren valvonta

Laissa nuorista rikoksentekeijöistä tarkoitetaan henkilöä, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut viisitoistavuotias, mutta ei kahtakymmentä vuotta täyttänyt (262/1940, 1 §). Tämän ikäisistä rikokseen syyllistyneistä laaditaan seuraamuselvitys, jollei rikoksesta ilmeisesti seuraa sakkorangaistusta. Seuraamuselvityksellä kartoitetaan nuoren elämäntilannetta ja otetaan kantaa ehdolliseen rangaistukseen mahdollisesti liitettävän valvonnan tarpeeseen ja sisältöön. Lisäksi siinä arvioidaan eri

seuraamusvaihtoehtojen vaikutusta nuoren tilanteeseen. (Rikosseuraamuslaitos, 2022, kohta ehdollisen vankeuden valvonta.) Tutkimuksellista kehittämistyötäni varten haastattelemanuoret olivat ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja valvontaan tuomit-
tuja nuoria.

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehneelle nuorelle tai 21 vuotta täyttäneelle tai vanhem-
malle rikoksentekijälle voidaan tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena
valvonta, jos se on tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi tai jos ehdollista vankeutta
yksinään pidetään riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta. Rikosseuraamuslaitok-
sen yhdyskuntaseuraamustoimistot vastaavat valvontojen järjestämisestä koko maas-
sa. Ehdoton vankeusrangaistus tuomitaan alle 18-vuotiaalle vain painavista syistä.

Valvonnan alkaessa arvioidaan tarkemmin asiakkaan tarpeita, voimavaroja ja riskejä,
joita valvottavalla on sen hetkessä elämäntilanteessaan. Arvioinnin pohjalta laadi-
taan yhdessä valvottavan kanssa yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, jossa määri-
tellään valvonnan sisältö, tavoitteet ja keinot. Valvonnassa käsitellään erilaisia teemoja
esimerkiksi keskusteluiden, tehtävien ja ohjelmatyöskentelyn avulla. Valvontaan voi
kuulua myös yhteistyö sekä valvottavan läheisten että eri viranomaisten kanssa. Val-
vonnan tavoitteena on tukea valvottavaa hänen elämäntilanteessaan. (Rikosseuraa-
muslaitos, 2022, kohta ehdollisen vankeuden valvonta).

Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015, 10 luku, 60 §) sano-
taan, että ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta sisältää valvojan (tai apuvalvojan)
ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Näiden tapaamisten tarkoituksena on seurata tuo-
mitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää
rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä
tehtäviä ja ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjel-
mia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, ohjelman toteutuksen tiheyteen liitty-
västä tai muusta erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tunti-
määrä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukai-
nen täytäntöönpano edellyttää. (Laki yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta
400/2015, 10 luku, 60 §.)

3.2 Lastensuojelun jälkihuolto

Lastensuojelu yhteiskunnallisena toimintamuotona edellyttää vankkaa tietopohjaa (Pekkarinen 2011; Sipilä & Österbacka 2013). Lastensuojelututkijat määrittelevät lastensuojelusta tietämisen moraaliseksi velvoitteeksi, koska siinä on kyse vahvasta kannanotosta lapsen ja perheen yksityisiin suhteisiin (Pekkarinen ym., 2013, s. 337). Tietämisen välttämättömyyttä perustellaan myös jälkihuoltoa koskevassa kirjallisuudessa, jossa sijaishuollon päätyminen, jälkihuoltoon siirtyminen ja sen jälkeiset vaiheet tunnustetaan hyvin kriittisiksi kohdiksi (Pukkio, S. & Hipp T., 2016, s.29).

Lastensuojelulain 75 §:n mukaan jälkihuoltoa on järjestettävä sijaishuollon päättymisen jälkeen sekä avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut yksin lapseen. Jälkihuoltoa voidaan kuitenkin järjestää myös sellaiselle nuorelle, jota ei ole aiemmin sijoitettu kodin ulkopuolelle tai jonka sijoitus ei ole kestänyt puolta vuotta. Näin voidaan tukea nuorta itsenäistymisessä, vaikka ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ei olisikaan. (Yliruka ym., s. 17.)

Jälkihuollolla tarkoitetaan sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea. Jälkihuollon tarkoituksena on auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. Vain harva lapsuuden kodistakaan täysi-ikäistyvä nuori on valmis täysin itsenäisesti vastaamaan kaikesta omassa elämässään, ja vanhemmat monesti tukevatkin aikuistuvia nuoria pitkälle täysi-ikäisyyteen. Vanhempien, erityisesti äitien, rooli ja merkitys itsenäistymisen vaiheessa nousi tämän opinnäytetyön haastatteluvastauksissa esiin. Kun nuori itsenäistyy sijaishuollosta, on tuen tarve usein edelleen suuri. Juuri tällaisissa muutos- ja siirtymätilanteissa riittävän tuen varmistaminen on erityisen tärkeää. Hyvin toteutettu jälkihuolto onkin lastensuojelun ja sijaishuollon vaikuttavuuden keskeinen edellytys. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, n.d.)

Lastensuojelulaissa sanotaan, että jälkihuolto turvaa lapselle tai nuorelle tukea asumisen, koulutuksen, sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn, terveydenhuollon sekä toimentulon suhteen. Jälkihuollon tuki perustuu aina lapsen tai nuoren yksilölliseen tarpeeseen, ja näin ollen jälkihuollon toteuttamisen perustana toimii yksilöllinen

jälkihuollon asiakassuunnitelma, jota tarkistetaan säännöllisesti. (Lastensuojelulaki, 6 luku, 30 §.)

Jälkihuoltonuorilla on usein monia sellaisia kokemuksia, jotka voivat kuormittaa mielenterveyttä pitkäaikaisesti ja vaikuttaa nuorina aikuisina psyykkiseen hyvinvointiin (Yliruka ym., s. 20). Teemme yhdyskuntaseuraamustoimistossa jatkuvasti tiivistä yhteistyötä hyvinvointialueen lastensuojelun jälkihuoltotyöntekijöiden kanssa. Sekä meillä yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijöillä että lastensuojelun jälkihuollon työntekijöillä on sama tavoite nuorten suhteen: tukea aikuistuvia nuoria saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäiseen elämään. Täten yhteiskehittäminen tuntuikin luontevalta ja ajankohtaiselta hyvinvointialueiden astuttua lopullisesti voimaan vuoden 2023 alussa.

3.3 Jälkihuoltoa koskevaa kokemus- ja tutkimustietoa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevan jälkihuollon ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnuksen mukaan lastensuojelun jälkihuoltoon siirtyneet nuoret elävät tilanteessa, jossa osa nuorista tarvitsee vaativaa ja erityistä, yksilölliseen tarpeeseen vastaavaa tuen järjestämistä ja toteuttamista palveluverkostossa. Näitä nuoria kutsutaan lastensuojelun VIP-nuoriksi, eli erityisen tärkeiksi nuoriksi. Mallinnustyön ytimessä ovat olleet asiakkaiden kohtaamiseen ja laadukkaaseen työskentelyyn sekä eri ammattiryhmien väliseen yhteistyöhön liittyvät yhteiset ratkaisut, joiden avulla nuorten hyvinvointia voidaan vahvistaa. Mallinnuksen avulla määritellään muun muassa, millaista on nuoren hyvinvointia vahvistava jälkihuolto silloin, kun kyseessä on erityistä ja vaativaa tukea tarvitseva nuori. Lisäksi selkiytetään sitä, miten nuoren toimijuutta ja osallisuutta vahvistetaan ja miten sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen toimijat voivat yhdessä rakentaa nuorelle turvallisen jatkumollisen polun kohti itsenäisyyttä. (Yliruka ym., 2020, s. 1.) Koen, että kehittämistehtävässäni mukana olleet ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja valvontaan tuomitut jälkihuolto-oikeuden omaavat nuoret ovat juuri näitä edellä mainittuja, erityisen tärkeitä nuoria.

Palvelupolulla on tämän mallituksen mukaan tärkeää nähdä eteen- ja taaksepäin, jotta ammattilaiset pystyvät tekemään vaikuttavaa työtä, ja näkemään oman tärkeän roolinsa nuoren elämässä (Yliruka ym, s. 3). Mallinnuksessa lähtökohtana on systeeminen työote sekä traumainformoitu ja lapsuuden aikaisia haitallisia kokemuksia (ACES) koskeva tutkimustieto. Näiden lastensuojelun VIP-nuoren taustalla on usein ylisukupolisesti lastensuojelussa asioineita perheitä, mikä tarkoittaa, että myös nuoren vanhemmat ovat aikanaan olleet lastensuojelun asiakkaita. Tutkimuksiin perustuen lastensuojelun asiakkuus helposti siirtyy sukupolvelta toiselle, ja ylisukupolvisten ketjujen katkaiseminen edellyttää suojaavien tekijöiden vahvistamista tulevilla sukupolvilla. Siksi aikuisuuteen siirtymän tuki, joka on keskiössä omassa opinnäytetyössäni, on tärkeä hetki muutokseen. Ehdollisesti rangaistut valvonnassa olevat nuoret ovat juuri näitä VIP-nuoria. VIP-nuorista puhuttaessa pyritään ehkäisemään ylisukupolvista huono-osaisuutta eteenpäin. Kun nuori ei saa sosiaalista tukea biologisissa tai sosiaalisissa verkostoissaan, sekä myös lapsuuden aikainen traumatausta, perustelevat VIP-asiakkuutta.

On kuitenkin huomioitava, että myös palvelujärjestelmä voi aiheuttaa nuorelle traumoja. Palvelupolun käsite (customer journey) tulee palvelumuotoilusta. Palvelupolulla tarkoitetaan hetkiä, tapahtumia ja toimenpiteitä asiakkaan näkökulmasta. Palvelupolkuajattelu, joka on visuaalinen kuvaus asiakkaan toiminnan eri vaiheista, haastaa kysymään, tuntevatko ammattilaiset asiakkaansa. Millainen asiakkaiden elämänpolku on, ja kuinka palvelujärjestelmä palvelee heitä eri elämän vaiheissa? Palvelupolku-työssä asetetaan nuoren näkökulma keskiöön. Kuten kaikki sosiaalialalla työskentelevät tiedämme, siirtymät palvelusta toiseen on koettu hankaliksi. Polkuajattelu auttaa tarkastelemaan palvelujen kokonaisuutta, ja palvelupolku mahdollistaa yksilökohtaisen vaikuttavuuden seurannan. Palvelupolulla luodaan tietty toiminnallinen perusta, joka tukee nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioimista. (Yliruka ym., s. 13.)

Poiskäännyttämisen käsite lastensuojelukontekstissa tarkoittaa, että huostaanotetut ovat normaalipalvelujen ja tuen piiristä pois käännytettyjä lastensuojelun vastuulle siirrettyjä lapsia. Heinin ja Johnsonin artikkelissa ”Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina” tarkastelun kohteena on muun muassa miten tämä poiskäännytys näkyy vielä lastensuojelusta jo poistuneiden, huostassa olleiden lasten elämässä nuorina aikuisina, ja miten he ovat kiinnittyneet keskeisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten

perheeseen, koulutukseen ja työelämään. (Heino & Johnson, 2010, s. 267–268.) Omassa rikosseuraamustyöntekijän työssäni olen huomannut, miten juuri ehdollisesti rangaistuilla valvonnassa olevilla nuorilla on hankaluutta kiinnittyä ihmissuhteisiin, toisen asteen koulutukseen ja työelämään.

Ikonen pohtii Ylirukan esiintuoman perusteella, että jälkihuolto-ikäisillä nuorilla on usein monia sellaisia kokemuksia elämänselämänsä aikana, jotka voivat pitkäaikaisesti kuormittaa mielenterveyttä ja vaikuttaa näin nuorina aikuisina psyykkiseen hyvinvointiin. Suomessa tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kokivat mielenterveyden riskitekijöitä 2–5 kertaa useammin kuin muut. Lähes joka kolmas sijoitettu nuori koki kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuusoireilua, kun ikätovereista niitä koki vain joka kymmenes. Sijoitetuista nuorista huomattavasti useampi koki syrjivää kiusaamista kuin vanhempansa kanssa asuvista ikätovereista, ja lähes neljä kymmenestä koki terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi. (Ikonen ym., 2017, s. 1–3.)

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportissa todetaan, että jälkihuollon piirissä olevat voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään: kevyttä tukea ja paljon tukea tarvitseviin. Uudistamistyöryhmän mukaan kevyttä tukea tarvitsevat selviävät aikuistumisvaiheesta ilman suurempia haasteita, kun taas paljon tukea tarvitsevilla nuorilla on hyvin monimuotoisia, kompleksisia ja kumuloituvia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, jotka alentavat heidän toimintakykyään. He jäävät usein kokonaisvaltaisen ja tavoitteellisen tuen ulkopuolelle, eivätkä saa tai kykene ottamaan vastaan riittävää apua arjessa selviytymiseen elämän eri osa-alueilla. Näitä ovat muun muassa asumisen haasteet, päihde- ja mielenterveysongelmat, ylivelkaantuminen ja talouden suunnittelu, hygienia ja terveys sekä koulutukseen ja työelämään integroituminen. ”Mitä useammalla elämän osa-alueella ja mitä enemmän nuorella on tuen tarvetta, sitä suurempi riski hänellä on pudota palvelujen väliin ja syrjäytyä”. (STM, 2019, s.9–10.)

Juuri nämä, monella elämän osa-alueella paljon tukea tarvitsevat nuoret, ovat edustettuina opinnäytetyönä toteuttamassani tutkimuksellisessa kehittämistyössä haastatteleminani ehdollisesti rangaistuna nuorina. Kompleksisten ja monimuotoisten ongelmien takia yhteistyön tekeminen eri toimijoiden kesken on välttämätöntä, jotta näitä nuoria pystytään tukemaan ja ehkäisemään palvelujen väliin putoamista. Peräti puolet

sijaishuollossa olleista nuorista jää vaille toisen asteen koulutusta. THL:n tutkimusaineiston perusteella 77 % koulukotiin sijoitetuista jää pelkän perusasteen tutkinnon vaaraan, kun verrokkiluku on 21 %. Myös ongelmallinen päihteidenkäyttö yhdistyy matalaan koulutustasoon ja se puolestaan heikkoon työllistymiseen. (STM, 2019, S. 10.) Näen ehdollisesti rangaistujen nuorten rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla ammatillisen koulutuksen puuttumisen tai keskeytymisen hyvin yleisenä haasteena. Motivaatio opiskeluun on heillä usein heikko ja elämäntilanne monella elämän osa-alueella kompleksinen, mikä vaikuttaa siihen, että opiskeluun sitoutuminen on hankalaa tai jopa mahdotonta. Kokemukseni mukaan toisen asteen ammattioppilaitosten, päihdehuollon, mielenterveyspalvelujen sekä sosiaalialan toimijoiden, jotka työskentelevät näiden nuorten kanssa, tulisi lisätä ja tiivistää yhteistyötä näiden nuorten hyväksi ja nuorten opintoihin kiinnittymiseksi, tai edes mahdollistamiseksi. ”Kun kouluttautumisen ja työllistymisen polut ja jälkihuollon tukipalvelut ovat hajallaan eri hallinnonaloilla, aiheuttavat erilaiset asenteet, ohjeet, lait ja palvelujen tarjoajat pahimmillaan nuorten putoamisen palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Koulutus ja vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaminen kuitenkin suojaisivat lapsia ja nuoria monilta sosiaalisilta ja terveydellisiltä ongelmilta kuten työttömyydeltä ja teinivanhemmuudelta. Palvelujärjestelmien tuotanto- ja organisointitapa ei vastaa nuorten tarpeisiin, toiveisiin ja odotuksiin, mikä aiheuttaa tyhjäkäyntiä ja satunnaisuutta”. (STM, 2019, S. 11.)

Kahdella kolmesta sijaishuoltolaitokseen sijoitetusta nuoresta on aikuisiän rikostuomio, mikä vastaa 13-kertaista riskiä ikätovereihin verrattuna. Väkivaltarikokseen syylistymisen riski on 18-kertainen ikätovereihin verrattuna, ja noin puolella koulukotitaustaisista onkin myöhempi väkivalta- tai omaisuusrikostuomio. Myös alaikäisenä lapsen saaminen on yleistä, mikä lisää usein nuoren kuormitusta ja palvelujen tarvetta. (STM, 2019, s. 10.)

Erityisessä syrjäytymisvaarassa ovat koulukotinuorten lisäksi nuoret vangit ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaat. Ehdollisesti rangaistun nuoren valvonta kohdistuu niihin nuoriin, joilla on korkea rikoksen uusimiskorkeus. Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat ehdottoman vankeuden vaihtoehtoja. Kyse on siis varsin vakavista rikoksista. Poikkileikkaustilaston (1.5.2018) mukaan vankilassa oli 15–17-vuotiaita yhteensä neljä. Vastaava luku vuonna 2017 oli yhdeksän. 15–17-vuotiaita yhdyskuntaseuraamusasiakkaita oli sen sijaan 76. Täysi-ikäisiä 18–20-vuotiaita oli vankilassa 87 ja

yhdyskuntaseuraamusasiakkaita 463. Rikoksiin syyllistyneiden lasten ja nuorten määrä on verrattain pieni, mutta he tarvitsevat vaativaa ja vahvaa monialaista tukea. (STM, 2019, s. 10–11.)

Tutkimusten mukaan jälkihuolto ei ole valtakunnallisesti tasalaatuista ja toteutus riippuu kotikunnasta. Jälkihuollon tilaa havainnollistaa hyvin se, että kattavia tilastoja jälkihuollon palveluista, tai kokonaiskustannuksista ei ole saatavissa. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän keräämien tietojen mukaan jälkihuollossa ei ole useinkaan riittävästi yhteen sovitettuja tukitoimia ja -palveluja tai vierellä kulkijoita, ja aikuistuvien nuorten jälkihuollon palvelut ovat pirstaleisia. Kaikkein eniten apua tarvitsevat jäävät liian usein vaille tarvitsemaansa tukea, koska he eivät kiinnity palveluihin tai palvelujen tarjonta- ja tuotantotapa ei pysty kiinnittämään monilla eri tavoilla kuormitettuja nuoria omiin palvelupolkuihinsa. (STM, 2019, s. 11.)

Miia Karttusen Pro gradu -tutkielmassa ”Sitoutumisen käsite lastensuojelun jälkihuollossa” tarkastellaan mitä sitoutumisen käsitteellä jälkihuollon tutkimuksessa tarkoitetaan. Karttusen tekemän tutkimuksen mukaan nuoren erityisen tuen tarpeella voi olla heikentävä vaikutus jälkihuoltoon sitoutumiseen, mikäli nuoren tuen tarpeisiin ei vastata riittävän hyvin. Erityisen tuen tarve voi näkyä esimerkiksi nuoren vaikeutena haakea tai vastaanottaa tukea. Karttusen mukaan huomionarvoista on, miten nuoren erityisen tuen tarpeeseen reagoidaan, ja tulkitaanko kieltäytyminen erityisen tuen tarpeena vai itsemääräämisoikeuden käyttämisenä. (Karttunen, 2021.)

Karttusen kirjallisuuskatsaukseen perustuvan aineiston perusteella jälkihuoltoon sitoutumiseen vaikuttaa nuoren valmius käyttää jälkihuollon palveluita ja tehdä yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa. Aineiston perusteella lapsuusajan kokemuksilla ja kiintymyssuhteiden kehittymisellä on vaikutuksia nuoren psykologiseen kehitykseen ja identiteettiin sekä kykyyn toimia ihmissuhteissa ja luottaa muihin. Erityisesti sijaishuollon aikaiset kokemukset huolenpidosta ja välittämisestä, sekä sosiaalisten suhteiden rakentuminen ja pysyvyys vaikuttavat nuoren kykyyn sitoutua ihmissuhteisiin ja ottaa vastaan tarjottua tukea. Pettymykset ihmissuhteissa sekä palvelujärjestelmässä aiheuttavat epäluottamusta instituutioihin, joka on olennaista jälkihuoltoon sitoutumisessa. (Karttunen, 2021, s. 42.)

Aiempien kokemusten ja valmiuksien lisäksi nykyhetken olosuhteet ja tuen tarpeet vaikuttavat nuoren jälkihuoltoon sitoutumiseen. Jälkihuoltoon sitoutuminen voi olla heikompaa esimerkiksi haastavien elämäntilanteiden, väkivallan kokemusten tai mielenterveyden ongelmien vuoksi. Sitoutumisen voidaan nähdä muodostuvan nuoren valmiuksien ja tuen tarpeiden lisäksi hänen motivaatiostaan sitoutua jälkihuoltoon. Motivaatio sitoutua jälkihuoltoon rakentuu nuoren senhetkisestä arvopohjasta sekä jälkihuoltoon liittyvistä odotuksista. Myös arvot ovat dynaamisia ihmiselämässä ja muuttuvat nuoren kasvaessa ja kypsyessä, joka saattaa vaikuttaa nuoren haluun tai haluttomuuteen sitoutua jälkihuoltoon. (Karttunen, 2021, s. 42–43.)

Olennaista jälkihuoltoon sitoutumisessa on Karttusen mukaan se, mitä nuori uskoo saavuttavansa jälkihuollon avulla. Nuorta voi motivoida sitoutumaan esimerkiksi aiemmat epäonnistumisen kokemukset, jolloin hän haluaa toimia toisin kuin ennen. Nuoren sitoutumisen edistämiseksi on olennaista löytää keinoja saavuttaa positiivisia muutoksia nuoren elämässä jälkihuollon avulla. Nuoren jälkihuoltoon sitoutumiseen vaikuttaa arvojen lisäksi hänen odotuksensa ja kokemuksensa jälkihuollon ja yhteistyön positiivisuudesta, tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä. Tyytyväisyys jälkihuoltoon muodostuu nuoren kokemista sosiaalisista ja taloudellisista hyödyistä ja osallisuuden kokemuksesta omien asioidensa suunnittelussa. Palveluihin sitoutumattomuuden voi vaikuttaa se, ettei nuori tarvitse jälkihuollon tukea sillä hetkellä tai hän saa tarvitsemaansa tukea jostain itselleen tärkeämmästä lähteestä, kuten perheeltään. Voi myös olla, että nuori ei tunnista tuen tarpeitaan tai hän ei usko saavuttavansa jälkihuollon palveluiden avulla positiivista muutosta. Jälkihuoltoon sitoutumiseen voi vaikuttaa aiempien kokemusten lisäksi itsenäistyminen erityisenä elämänvaiheena nuoren elämässä. Nuori voi kieltäytyä palveluista ja yhteistyöstä, koska hän haluaa itsenäistyä. Sijaishuollon päättymisen ja täysi-ikäistymisen aiheuttamat tunteet ja muutokset autonomiassa voivat olla osalle kovasti odotettuja, jolloin hän voi haluta tehdä asioita itse. Nuori myös saattaa kamppailla jälkihuoltoon liitetyn identiteetin kanssa, jonka vuoksi ei halua tulla yhdistetyksi lastensuojeluun. Halu kieltäytyä tuesta voi liittyä kapinallisuuteen tai nuori voi nähdä tuen tarpeen heikkoutena. Nuoren jälkihuollon tarpeeseen saattaa vaikuttaa myös se, että nuori korvaa kokemaansa huolenpidon ja tuen puutetta yksin pärjäämisellä, joka ei kuitenkaan välttämättä johda positiivisiin lopputuloksiin. (Karttunen, 2021, s. 43.)

3.3.1 Nuoren mielenterveys ja toimijuus

Hyvät ja huonot tapahtumat joko rakentavat turvallisuutta, positiivista minäkuvaa ja toimijuutta, tai heikentävät niitä. Esimerkiksi positiivinen tunne omasta toimijuudesta rakentuu toisilta ihmisiltä saadun palautteen kautta. Toimijuus näyttäytyy esimerkiksi mahdollisuutena vaikuttaa arkipäivän tilanteisiin ja suhteisiin. Turvallisuus taas on suoja laiminlyönniltä, väkivallalta, hyväksikäytöltä, kiusaamiselta ja syrjinnältä omassa vertaisryhmässään ja yhteisössään. Koti, jossa ihminen tuntee olevansa turvassa, luo turvallisuutta. Positiivinen minäkuva tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsi kokee olevansa ”ok” tai hyvä ihminen. Itsearvostuksen tunne on kytköksissä kokemuksiin positiivisesta huomioinnista. (Fattore ym., 2009, s. 61–65.)

Itsenäistymisen aika on kenelle tahansa haastavaa ja ajoittain vaikeaa aikaan. Lastensuojelutaustaiset nuoret ovat kokemuksiensa mukaan täysi-ikäistyttyään usein kielteisiä avun vastaanottamiselle. Lapsuusajan kokemuksilla on merkittävä vaikutus yksilön kykyyn luottaa muihin ihmisiin. Lapsen, nuoren ja aikuisenkin kanssa toimivat ammattilaiset voivat tukea myönteistä kasvua ja kehitystä ja toimivampien käyttäytymismallien syntymistä muun muassa vahvistamalla hyvään mielenterveyteen sisältyviä kykyjä ihmissuhteisiin ja mielekkääseen toimintaan liittyen. Myös itseluottamus sekä taito ratkaista normaaliarkeen kuuluvia ongelmia sekä kyky palautua vastoinkäymisten jälkeen edistää mielenterveyttä. Mielenterveystaitoja voi oppia ja niitä kannattaa opettaa. (Yliruka ym., 2020, s. 20.) Hyvään mielenterveyteen liittyvien kykyjen vahvistaminen ja edistäminen on näiden nuorten kanssa työskentelyyn pohjautuvaan kokemukseeni perustuen yksi keskeisimmistä nuoren toimijuutta ja hyvinvointia eteenpäin vievistä seikoista.

Nuoren itsenäistyminen ilman riittävää tukea voi olla nuorelle psyykkisesti kuormittava elämäntilanne. Monet asiat, kuten hyvät ihmissuhteet, perheen tuki, riittävät taloudelliset resurssit ja koulutus sekä terveydestä huolehtimisen mahdollisuus suojaavat ihmisen mielenterveyttä. Ihmisen psyykkiset voimavarat lisääntyvät suotuisissa olosuhteissa, kun taas epäsuotuisissa ne ovat puolestaan uhattuna. (Yliruka ym., 2020, s. 20.)

Nuorten riskitekijät tulee tunnistaa ja heidän mielenterveyspalveluiden saatavuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Palveluiden tarve tulee nähdä jatkumona, joissa mielenterveyteen liittyviä kuormittavia tekijöitä on esiintynyt usein jo lapsuudesta alkaen tai nuoruudessa. Mielenterveysongelmiin kytkeytyy sijoitettuna olleilla nuorilla monia muita kuormittavia tekijöitä, jotka tulee ymmärtää hoitoa ja kuntoutusta suunniteltaessa. Mielenterveyspalveluiden järjestämissä on tärkeä huomioida nuorten yksilöllinen ja tarvittaessa pitkäkestoinen hoidon ja kuntoutuksen tarve, jossa turvataan jatkuvuus. Valitettavaa on, että lapsuudessa ja nuoruudessa mielenterveysongelmiin tarjolla oleva tutkimusperustainen hoidon saanti vaihtelee Suomessa alueittain paljon ja hoidon saannin viive on huomattavan pitkä. Tämä korostuu myös Kuntaliiton lastensuojelun järjestäjätahoille teettämässä kyselyssä, jonka mukaan noin kolmasosa lastensuojelun järjestäjäorganisaatioista arvioi sijoittavansa usein lapsia kodin ulkopuolisiin sijoituksiin siksi, että lapsen mielenterveyspalvelut eivät jostain syystä ollut järjestyneet. Mielenterveyspalveluiden heikko saatavuus ja palveluiden saannin prosessin vaikeus korostuivat. (Kuntaliitto, 2018.) Lapsia ja nuoria, joiden elämässä on psyykkistä kuormitusta tai he ovat haavoittuvassa asemassa, tulee erityisesti tukea (Yliruka ym., 2020, s. 21).

3.3.2 Traumainformoitu työote

Traumainformoitu työtapa on läsnä arkipäiväisissä vuorovaikutustilanteissa, jolloin työntekijä tiedostaa traumojen yleisyyden, tunnistaa trauman merkit ja oireet itsessään, asiakkaissa ja koko järjestelmässä. Traumatietoinen työote ehkäisee uudelleentraumatisoitumista palvelujen piirissä. Traumainformoitu organisaatio on tietoisesti kehittynyt tunnistamaan, ymmärtämään ja vähentämään traumaattisen kokemuksen pitkäaikaisia vaikutuksia. (Nummikoski & Tyni, 2022, s. 21.)

Traumainformoidun työskentelyn näkökulmasta asiakkaasta ei kerätä tietoa sosiaalityön käyttöön, vaan tietoa pyritään muodostamaan yhdessä nuoren kanssa siten, että hän tulee tietoisemmaksi omasta taustastaan ja elämäntapahtumistaan (Yliruka ym., 2020, s. 29). Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontatyössä työskentely asiakkaan kanssa perustuu juuri nuoren oman taustan ja elämäntarinan tiedostamiselle, jotta

hänelle avautuisi mahdollisuus ymmärtää itseään ja omaa käyttäytymistään. Tietoa pyritään muodostamaan siis nuorta itseään varten. Niin jälkihuollossa kuin rikosseuraamuslaitoksen valvontatyössä nuorta tuetaan arvioimaan omia kokemuksiaan hänen tuottamansa tiedon varassa. Nuorta autetaan tunnistamaan oma lähtötilanteensa. Tavoitteena on, että nuori alkaa itse nähdä ratkaisuvaihtoehtoja tilanteessaan. Asiakkaan oman asiantuntemuksen tunnistaminen ja kokemusten avaaminen yhdessä asiakkaan kanssa antaa perustan asiakastyölle ja vahvistaa asiakkaan toimintakykyä.

Asiakastyössä tietoa voi kuitenkin tarkastella useasta eri näkökulmasta käsin. On huomioitava, mistä tiedosta käsin työntekijä lähtee uuden asiakkaan kanssa liikkeelle, mitä tietoa työntekijän asiantuntemus tuottaa ja mistä lähtökohdasta käsin asiakas itse tuottaa tilanteestaan tietoa. Erityisesti tuo, mistä lähtökohdasta käsin asiakas itse tuottaa tilanteestaan tietoa, on huomioitava ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontatyössä, sillä he ovat tuomittuja, eivätkä valvontatapaamiset perustu vapaaehtoisuuteen. Tapaa- misilla pyritään keskustelemaan avoimesti asiakkaan kanssa tiedossa olevista asioista, mikä vahvistaa asiakkaan kokemusta turvallisesta kohtaamisesta, vaikka käsiteltävät asiat ovatkin usein vaikeita.

Rikosseuraamuslaitoksessa traumainformoitua työtettä pidetään tärkeänä ja henkilökuntaa koulutetaan siihen jatkuvasti enenevässä määrin. Valvontatapaamisilla asiakkaat pyritään kohtaamaan turvan tunnetta vaalien ja sitä vahvistaen. Ylirukan ym. toimittamassa THL:n mallinnuksessa Levenson tuo esiin, että traumainformoitu työntekijä ei kiinnity ensisijaisesti palveluihin, vaan pyrkimys on luoda turvalliset olosuhteet. Traumainformoidun sosiaalityön tunnusmerkkejä ja periaatteita Levensonin mukaan ovat turvallisuus, luottamus, valintojen tekeminen, yhteistyö ja voimaannuttaminen. (Yliruka ym., 2020, s. 29.)

Jälkihuolto- ja rikosseuraamusnuorten kanssa tehtävässä työssä edellä kuvatut reunaehdot palautuvat kaikki traumainformoidun sosiaalityön tunnusmerkkeihin: turvallisuuteen, luottamukseen sekä asiakkaan mahdollisuuteen tehdä työskentelyä koskevia valintoja ja ottaa tukea vastaan. Erityisesti jälkihuolto- nuorten kanssa työskenneltäessä on tärkeä tunnistaa nämä kaikki elementit yksittäisissäkin asiakastyön tilanteissa. Nuorelle jälkihuolto ei välttämättä kuvaudu prosessina tai jatkumona, vaan yksittäisinä tilanteina, jolloin hän tarvitsee apua. Yksittäisistä tilanteista voi kuitenkin muodostua

nuorelle turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta lisääviä kokemuksia, jotka edelleen tukevat nuoren toimijuutta hänen omassa elämässään. (Yliruka ym., 2020, s. 29.)

Nummikoski ja Tyni tuovat opinnäytetyössään esiin Wiltonin ja Williamsin (2019) näkemyksen siitä, kuinka erilaisilla laitoksilla ja instituutioilla tiedetään jo rakenteina olevan suuri lisätraumatisoiva vaikutus. Traumainformoidussa työotteessa on kysymys traumataakkoja huomioonottavasta työskentelymallista. Sarvelan (2020) mukaan, kun traumat otetaan huomioon ihmisten kanssa tehtävässä työssä, voidaan jo hyvin pienillä teoilla parantaa asiakkaan kokonaisvaltaista hyvinvointia merkittävästi. Traumatisoituneet henkilöt kokevat ympärillään vaaranpaikkoja, vaikka vaaraa ei olisi-kaan. Traumojen ymmärtäminen käyttäytymisen taustalla auttaa työntekijää ymmärtämään traumatisoitunutta henkilöä ja hänen outoakin käyttäytymistään. Traumatisoituminen voi myös selittää trauman kokeneen henkilön ongelmien kasaantumista, oppimattomuutta sekä tahdonvoiman puutetta. (Nummikoski & Tyni, 2022, s. 21.)

4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksellinen kehittämistehtävä

Kehittäminen on konkreettista toimintaa määritellyn tavoitteen saavuttamiseksi. Kehittämisen kenttä on laaja ja toiminnan kohde, laajuus, organisointitapa ja lähtökohta voivat vaihdella merkittävästi. (Toikko & Rantanen, s. 14.) Perustutkimuksesta poiketen kehittämistoiminnassa pyritään tiedon tuotantoon. Kehittämisprosessissa tuotetun tiedon tehtävä on tukea kehittämistä, eli se on luonteeltaan käytännöllistä. (Toikko & Rantanen, s. 113.) Tutkimuksellisen kehittämistehtäväni avulla pyrin tuotetun tiedon kautta työskentelytapojen kehittämiseen ja osaamisen lisäämiseen työyhteisössäni. Tavoitteena on, että työskentelymme vastaisi mahdollisesti rangaistujen valvonnassa olevien jälkihuolto nuorten tarpeisiin heidän tarvitsemallaan tavalla. Lisäksi näen yhteistyön ja yhteiskehittämisen välttämättömänä yhteisen asiakaskunnan elämäntilanteiden edistämiseksi. Toikon ja Rantasen teoksessa todetaan, että tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa käytännön ongelmat ja kysymykset toimivat ohjenuorana tiedontuotannolle. Aidoissa käytännön toimintaympäristöissä tuotetaan tietoa ja menetelmät toimivat tässä apuna. Avaan kehittämistehtäväni menetelmiä tämän luvun suunnittelu- ja toteutusvaiheen prosessi ja menetelmät -kohdassa.

Kehittämistoiminnan yhteydessä tehdään aina joitakin tietoisia tai vähemmän tietoisia oletuksia. Nämä oletukset liittyvät kehittämisen todellisuuskäsitykseen, intressiin ja kehittämisprosessin luonteeseen. Tulkinnallisella lähestymistavalla toteutetut ihmisiin liittyvät kehittämishankkeet eivät voi lähteä yhden todellisuuden ja yhden totuuden näkökulmasta. (Toikko & Rantanen, s. 160–162.)

4.2 Kehittämistehtävän tarkoitus

Kehittämistehtävässä oli sekä tutkimuksen että kehittämisen osuuden tavoite. Tutkimuksellisessa osuudessa oli tarkoitus saada käsitys lastensuojelun jälkihuollon nykytilasta kartoittamalla sekä nuorten että ammattilaisten näkemyksiä. Tutkimusaineisto kerättiin haastatteleamalla yhdeksää jälkihuoltoon oikeutettua, mahdollisesti rangaistua

nuorta, sekä työpajatyöskentelyllä, johon oli kutsuttu jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria ja nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Kehittämisen osuuden tavoitteena oli lisätä Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamistoimiston työntekijöiden osaamista näiden nuorten kanssa työskenneltäessä. Kehittämissuunnitelmassa oli tutkimuksellinen painotus. Se liittyi osaltaan muihin tutkimushankkeisiin, joiden materiaali sekä tulokset ovat hyödynnettävissä palveluiden kehittämisessä.

4.3 Suunnitteluvaiheen prosessi ja menetelmät

Työpajasarjan varsinainen suunnittelu aloitettiin syyskuussa 2021. Idea tämänkaltaiseen yhteistyössä toteutettavaan työpajasarjaan lähti hyvää jälkeä -hankkeen sekä korona marginaaleissa -hankkeen tutkijoilta ja työntekijöiltä. Korona marginaaleissa -hankkeen toimintapaikassa (Lissu Social Club) käy asiakkaita, jotka ovat myös Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikan asiakkaita. Yhteistyön tekeminen heidän kanssaan yhteisen asiakasryhmän hyväksi on tiivistä. Koska olemme kaikki olleet huolisamme samasta asiakasryhmästä, päihteitä käyttävistä nuorista, joita on vaikea tavoittaa ja sitouttaa palveluihin ja ennen kaikkea omaan elämäänsä, päätimme yhdessä lähteä kartoittamaan jälkihuollon nykytilaa nuorten ja ammattilaisten kokemusten pohjalta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, minkälaista tukea haastatteleminen nuorille on tarjottu siirtymävaiheessa lastensuojelulaitoksesta itsenäiseen elämään, sekä sitä, minkälaisista osatekijöistä hyvä jälkihuolto koostuu.

Suunnitteluvaiheessa pohdimme, keitä olisi hyvä saada paikalle tämänkaltaisten asioiden selvittämiseen ja suunnitteluun. Paikalle päätettiin kutsua toimijoita Porin alueelta, jotka työskentelevät jälkihuoltoikäisten nuorten kanssa päivittäin. Kutsu lähetettiin Porin kaupungin nuorten verkostolle, johon kuuluu laaja joukko ammattilaisia, muun muassa etsiviä nuorisotyöntekijöitä, erityisnuorisotyöntekijöitä, Porin kaupungin lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia, opiskelukuraattoreita, opiskeluterveydenhoitajia, Ohjaamon työntekijöitä, kirjaston työntekijöitä, psykososiaalisten palvelujen edustajia, kolmannen sektorin (muun muassa Sininauha) toimijoita ja niin edelleen. Lisäksi paikalle kutsuttiin Porin yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamiehiä, jotka työskentelevät nuorten rikoksesta epäiltyjen ja tuomittujen kanssa.

Työpajatyöskentely toteutettiin yhdessä toimien tiedon tuottamiseksi. Työpajatyöskentelyn ensimmäinen työvaihe oli moniammatillisen työryhmän toteuttama suunnittelutyö. Työryhmä tapasi viidesti ennen varsinaista työpajatyöskentelyä. Työryhmä suunnitteli matalankynnyksen osallistavan työpajasarjan, jossa tavoitteena oli yhteiskehittäminen ammattilaisten ja nuorten kesken. Päätimme heti alkuvaiheessa jakaa työpajojen toteuttamis- ja järjestämisvastuun suunnitteluryhmään osallistuneiden toimijoiden kesken. Pohdimme erilaisia teemoja, joista on hyvä saada tietoa nuorilta ja ammattilaisilta. Lopulta työpajojen teemoiksi valikoitui jälkihuollon nykytilan kartoittaminen, koti ja asuminen, hyvä ja onnistunut jälkihuolto sekä avoimen demokratian menetelmän avulla konkreettisten toimenpiteiden sanoittaminen, joita voimme itse toteuttaa tai joita pitäisi tapahtua jälkihuoltotyön toisin tekemisessä. Tämän perusteella päätimme toteuttaa neliosaisen työpajasarjan, johon kutsuimme nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia ja kehittämistyöhöni haastateltuja nuoria.

Yksilöhaastatteluin tuotettu tieto toimi kolmannen työpajan, jonka suunnittelu- ja toteutusryhmässä olin itse mukana, keskustelun virittäjänä tutkimusetiikka huomioiden. Suunnitteluvaiheessa pohdimme, millä tavalla toteutamme aineistonkeruun sekä minun opinnäytetyötäni että hyvää jälkeä -hankkeen aineiston keruuta varten. Pohdimme aluksi, että nuorten haastattelut olisi videokuvattu ja videotervehdyksiä olisi esitetty työpajaan osallistuville ammattilaisille ja nuorille. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, koska nuoret eivät halunneet heidän haastattelujaan videokuvattavan. Tämä olikin oma ennakkkoajatukseni. Suunnitelmaa muutettiin, ja haastattelut päätettiin äänittää tai niistä päätettiin kirjoittaa muistiinpanoja.

4.3.1 Kenttäpäiväkirja suunnitteluvaiheen menetelmänä

Kenttäpäiväkirjan kokoaminen on aineiston keräämistä sieltä, missä ilmiö tapahtuu. Kaikki oleellinen tulee siinä hetkessä kirjoittaa ylös. Tutkijan tulisi olla mahdollista hyödyntää kaikki mahdolliset muistiinpanotekniikat, jotka tilanne sallii. (Anttila, n.d.) “Kenttämuistiinpanoilla tarkoitetaan sellaisen kulttuurisen aineiston keräämistä, joka

voi tapahtua ensisijaisesti tutkijan omina muistiinpanoina, päiväkirjoina yms” (Anttila, n.d.).

Aloin pitää omaa kenttäpäiväkirjaa heti prosessin suunnitteluvaiheesta lähtien. Koin hyvänä keinona kirjoittaa asiat suoraan koneelle ja tehdä niistä muistionomaisia, jotka jaoin sähköpostitse heti tapaamisten jälkeen muille suunnitteluvaiheeseen osallistuneille henkilöille. Suunnitteluvaiheen sisällöissä ei ollut vielä asiakkaiden tuottamaa aineistoa, joten etiikan huomioiminen ja toteutuminen oli helppoa. Jo suunnitteluvaiheen aikana kirjotetut muistiot, jotka muodostuivat osaksi kenttäpäiväkirjaani, edesauttoivat opinnäytetyösuunnitelmani tekemistä ja kirjoittamista. Olen kiitollinen itselleni päiväkirjan kirjoittamisesta. Se on mahdollistanut kehittämisprosessin etenemisen aina suunnitteluvaiheesta toteutukseen ja lopulta raportointiin saakka, sillä kirjoittamisprosessissani on ollut ajoittain jopa kuukausien ajan kestäneitä taukoja. Ilman kenttäpäivän kirjoittamista tämä opinnäytetyö olisi tuskin koskaan valmistunut.

4.4 Toteutusvaiheen prosessi ja menetelmät

Opinnäytetyönä toteutettava tutkimuksellinen kehittämistehtävä toteutettiin erilaisin tutkimusmenetelmin. Se sisälsi teemahaastattelut, joilla pyrittiin selvittämään ehdollisesti rangaistujen valvonnassa olevien nuorten kokemuksia jälkihuollon saavutettavuudesta ja toisaalta sitoutumattomuuden todellisia syitä. Tavoitteena oli haastatella ainakin kymmentä nuorta. Lopulta sain haastateltua tutkimukseen yhdeksää nuorta, mikä oli hyvä määrä, sillä halusin saada haastattelut tehtyä ennen marraskuussa 2021 toteutettua työpajatyöskentelyä. Yksilöhaastattelut äänitettiin tai niistä tehtiin muistiinpanoja. Toteutin haastattelut ennen työpajatyöskentelyä ja hyödynsin nuorten haastatteluvastauksia työpajatyöskentelyn virittäjänä marraskuussa 2021 toteutetussa työpajassa, joka oli tutkimuksellisen kehittämistehtävän toteutuksen toinen vaihe.

4.4.1 Teemahaastattelut toteutusvaiheen menetelmänä

Haastattelemiani nuoret olivat minulle entuudestaan tuttuja, mikä onkin teemahaastatteluja tehdessä tärkeää. Teemahaastattelu edellyttää huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista (tuni, n.d.). Jokainen haastateltu oli jälkihuoltoon oikeutettu nuori. Heidän tilanteensa olivat minulle tuttuja, sillä haastateltavat olivat pääosin minun omia asiakkaitani. Aihepiiri oli minulle luonnollisesti tuttu kuuden vuoden nuorten valvojana toimimisen jälkeen. Sopivia haastateltavia, joilla olisi kokemusta jälkihuollon palveluista, pohdittiin yhdessä tiimimme jäsenten kesken. Teemahaastattelun onnistumisen vaatimuksena on, että tutkittavat ovat läpikäyneet tutkittavan prosessin sekä myös tutkija on perehtynyt aiheen olennaisempiin tekijöihin (Puusa 2021, s. 112). Tutkimukseen osallistuvia ei tule valita satunnaisesti, vaan tutkittavaksi tulee valita ihmisiä, joilta arvellaan parhaiten saatavan aineistoa kiinnostuksen kohteena olevista asioista (tuni, n.d.).

Haastattelut toteutettiin jokaisen haastateltavan kanssa erikseen sovituissa paikoissa. Osa haastateltavista halusi tulla toimistolle ja osan haastattelin muualla. Asiakkaan halu osallistua haastatteluun selvitettiin hyvissä ajoin ennen haastattelua. Osan haastateltavien kohdalla kollegani kysyivät asiakkaan halukkuutta osallistua tutkimukseen, mutta suurimman osan kohdalla pääsin itse kysymään heidän halukkuuttaan. Suostumusvaiheessa asiakkaalle tuotiin esiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja asiakkaalla on oikeus keskeyttää osallistuminen, tai peruuttaa suostumuksena milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Lisäksi asiakkaalta kysyttiin lupaa videokuvan käyttämiseen jälkihuoltotyöpajassa, lupaa ääninauhon käyttöön jälkihuoltotyöpajassa ilman videokuva ja lupaa siihen, saako asiakkaan antamia tietoja käyttää jälkihuoltotyöpajassa siten, ettei häntä voi tunnistaa, tai saako asiakkaan antamia tietoja käyttää tutkimuksessa, mutta ei kuitenkaan työpajassa. Asiakas sai tiedotteen (LIITE 1), jossa oli kerrottu tutkimuksesta ja sen toteutuksesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä aineiston tietoturvalisistä käsittelystä ja hävittämisestä. Tiedotteessa oli lisäksi minun sekä toisen suunnitteluvaiheeseen osallistuneen opiskelijan yhteystiedot siltä varalta, mikäli asiakkaalle tulisi tutkimukseen liittyen kysyttävää. Halutessaan osallistua haastatteluun asiakas allekirjoitti suostumuslomakkeen (LIITE 3). Haastattelun ajankohdat sovittiin yhteisesti asiakkaan kanssa, jokaisen kanssa erikseen. Olin varannut haastatteluun aikaa runsaasti, mutta mikään haastatteluista ei kestänyt yli

tuntia. Ennen haastattelun aloittamista kävin vielä jokaisen haastateltavan kanssa läpi, mitä tutkimuksella halutaan selvittää ja mihin tutkimustuloksia käytetään. Lisäksi osallistujille kerrottiin heidän ehdottomasta anonymiteetistään.

Yksi keskeinen syy teemahaastattelun valikoitumiseen oli sen joustavuus. Haastateltavassa haastattelijan on mahdollista toistaa kysymyksiä sekä selventää niitä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Teemahaastattelussa on etukäteen valittu tutkimuksen aiheen kannalta keskeisiä teemoja, jossa haastattelija kysyy tarkentavia kysymyksiä teemoihin liittyen. Teemahaastattelun tärkein etu on, että haastattelussa voidaan syventyä haluttuun aiheeseen haastateltavan vastauksiin perustuen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 84–85, 87–88.) Laadimme yhteistyössä Tampereen yliopisto-opiskelijan kanssa teemahaastattelurungon, joka oli tukena haastattelutilanteissa. Suunnitelimme rungon yhteistyössä suunnittelupalavereissa ja sähköpostiviestein syyskuun 2021 aikana.

4.4.2 Työpajatyöskentely toteutusvaiheen menetelmänä

Työpajatyöskentely käynnistyi syksyllä 2021 ja oli osa neliosaista työpajasarjaa. Työpajasarja toteutettiin moniammatillisena yhteistyönä tiedon tuottamiseksi. Työryhmä suunnitteli matalankynnyksen osallistavan työpajasarjan, jossa tavoitteena oli yhteiskehittäminen ammattilaisten ja nuorten kesken. Teemahaastatteluin tuotettu tieto toimi keskustelun virittäjänä tutkimusetiikka huomioiden. Ennen omaan opinnäytetyöhöni sisältyvää työpajatyöskentelyä työpajoissa käsiteltiin tilannekuvaa siitä, mitä jälkihuollossa tapahtuu juuri nyt sekä jälkihuoltoon nuorten kokemuksia asumisesta. Viimeisessä työpajatapaamisessa tuotiin esiin helposti toteutettavia toimenpiteitä jälkihuollon laadun parantamiseksi sekä tehtiin arvodatatyöskentelyä kokoamalla kaikkien työpajojen materiaalit yhteen. Lopuksi käytiin keskustelu niistä kysymyksistä, joihin äänet jakautuivat eniten.

Työpajatyöskentelyssä käytettiin ilmiölähtöisen suunnittelun työkalupakkia jäsentämään työskentelyä. Tarkoituksena oli käsitellä nuorten haastatteluissa nousseita teemoja ja ilmiöitä. Työkalupakki sisältää kuusi työpohjaa, jotka tukevat ilmiön, sen

ratkaisujen sekä näiden saavuttamiseksi vaadittavien toimenpiteiden hahmottamista. Ilmiölähtöinen jäsentäminen auttaa hahmottamaan monimutkaisia, poikkihallinnollisia ilmiöitä sekä niihin liittyviä tavoitteita ja ratkaisuvaihtoehtoja. (Sitra 2018.) Ilmiölähtöinen jäsentäminen soveltui hyvin yhteisen työskentelyn välineeksi. Yhteiskunnallisista ilmiöistä ja niiden syy-seuraussuhteista on tärkeä keskustella ja rakentaa keskustelun avulla jaettua ymmärrystä (Sitra 2018).

Ohjaamani työpajaosuus käynnistyi yhden haastatteleman nuoren tarinalla, jonka hän kertoi itse työpajaan osallistujille. Tämän jälkeen minä luin muiden haastattelemieni nuorten kertomia kokemuksia jälkihuollosta tai sen puuttumisesta. Tarinoissa tuli esiin tarpeita, toiveita ja odotuksia siitä, mitä nuoret olisivat tarvinneet saadakseen onnistuneen jälkihuoltokokemuksen. Nuorten ääni viritti työpajaan osallistujat vahvasti jälkihuoltoteemaan ja -maailmaan.

Ilmiöpohjaisen työpajan tarkoituksena oli tunnistaa hyvän jälkihuollon osatekijöitä ja kuvata niitä. Ensimmäisessä työskentelyvaiheessa tehtävänä oli pohtia itsekseen hyvän ja onnistuneen jälkihuollon osatekijöitä ja kirjata niitä paperille. Jokainen työpajaan osallistuja listasi kymmenen osatekijää, joista ilmiö, tässä tapauksessa hyvä ja onnistunut jälkihuolto, rakentuu, mitä sen toteutumiseksi tarvitaan, ja niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat hyvän jälkihuollon toteutumiseen. Keskeistä oli ilmiöiden hahmottaminen ja niiden syy-seuraussuhteiden tunnistaminen. Toisessa työskentelyvaiheessa keskusteltiin vierustoverin kanssa itsekseen kirjatusta teemoista. Tavoitteena oli löytää kahdestakymmenestä osatekijästä viisi yhteistä jatkokäsiteltävää teemaa, joista käytiin koko työpajaan osallistuneen ryhmän kanssa yhteistä keskustelua. Kolmannessa vaiheessa käytiin keskustelua pöytäkunnittain niistä osatekijöistä, teemoista ja asioista, joista hyvä jälkihuolto voi koostua. Työpajatyöskentelyn tuotoksena esiin nousi neljä keskeisintä tekijää, jotka rakentavat työpajaan osallistuneiden kokemusten mukaan hyvää jälkihuoltoa. Lopuksi listattiin vielä moniääninen juurisyylista, joiden huomioimiseen tulee kiinnittää huomiota palvelujärjestelmää ja palveluprosesseja uudistettaessa.

Työpajatyöskentelyn avulla syntyi tilannekuva jälkihuollosta ja tutkimukselliseen kehittämistehtävään osallistuneiden jälkihuoltonuorten tilanteesta. Lisäksi työpajatyöskentelyssä nousi esiin, että työntekijöillä on tarve keskustella ja jakaa ajatuksiaan nuorten elämäntilanteista.

4.5 Aineiston kuvaus

Opinnäytetyönä toteuttamani tutkimuksellinen kehittämistehtävä sisältää kaksi eri aineistoa. Toinen aineisto sisältää yhdeksän jälkihuoltoon oikeutetun, ehdollisesti rangaistun nuoren rikosseuraamusasiakkaan teemahaastattelut. Osa haastateltavista nuorista oli haastatteluhetkellä edelleen jälkihuoltoon oikeutettuja rikosseuraamusasiakkaita, kun taas toiset muistelivat tätä elämänvaihetta ollen jo pykälän vanhempia. Toinen aineistona on ammattilaisille ja jälkihuoltoon oikeutetuille nuorille suunnatussa työpajassa tuotettu tieto siitä, millaista hyvä ja onnistunut jälkihuolto voisi olla. Työpajoihin osallistui muutama jälkihuoltoon oikeutettu nuori sekä jälkihuoltonuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia eri sektoreilta. Nuorten ja ammattilaisten ajatukset hyvästä ja onnistuneesta jälkihuollosta olivat haastattelu- ja työpaja-aineiston perusteella pitkälti samankaltaisia.

Haastattelut suoritettiin Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikassa, tai erikseen sovitussa paikassa, kuten asiakkaan kodissa. Haastattelut joko äänitettiin, tai niistä tehtiin kirjallisesti muistiinpanoja. Kahdeksan haastatelluista oli poikia ja yksi oli tyttö. Yksi haastatelluista kertoi kieltäytyneensä jälkihuollosta, koska oli kokenut sijoituksen lastensuojelulaitokseen olleen turha ja sijoitusta jatkettaneen hänen näkemyksensä mukaan perusteettomasti. Nuori koki, että sijoituksen myötä hänelle oli tullut varsinaiset ongelmat elämään lastensuojelulaitoksessa asuvien kaverien kanssa tehtyjen rikosten ja päihdekäytön seurauksena. Lopuilla kahdeksalla nuorella haastatelluista oli kerrottavanaan oma jälkihuoltotarinsa.

Nuorten ja ammattilaisen kokemukset hyvän ja onnistuneen jälkihuollon osatekijöistä olivat paljolti samankaltaisia. Nuorten vastauksissa ja odotuksissa toistuvina tekijöinä nousivat esiin luottamus nuoren ja työntekijän välillä, perheen tunteminen, jatkuvuus, johon liittyy kiinnipitävä ja sitkeä työote, toivon luominen sekä odotus ammattilaisten asiantuntemuksesta ja osaamisesta muun muassa päihderiippuvuuden ja traumatietoisuuden suhteen. Ammattilaisten työpajatyöskentelyn tuotoksena syntynyt käsitys hyvästä jälkihuollosta sisältää luottamussuhteen rakentumisen nuoren ja työntekijän välille, yksilökohtaisen tuen ja palvelun, osaavat ja ammattitaitoiset työntekijät sekä toiveikkouden ylläpitämisen.

4.5.1 Aineiston analyysi

Analyysillä tarkoitetaan empiirisen tutkimuksen yhteydessä aivan arkisia asioita. Näitä ovat esimerkiksi aineiston huolellinen lukeminen, sisällön ja tekstin jäsentäminen sekä sen pohtiminen. Analyysi voi olla myös sisällöllisen aineksen jaottelusta esimerkiksi eri teemojen ja aiheiden perusteella. Perusideana on saada moninaisesta ja toisiinsa runsaastakin tekstimassasta esiin sen ydin. Aineiston informaatioarvo kasvaa tutkijan analyysin avulla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Luin litteroimiani nuorten haastatteluja läpi moneen kertaan jäsentäen haastateltujen kertomia asioita ajatuskartan avulla eri osatekijöiden alle. Palasin yhä uudelleen lukemaan, tutkimaan ja kokoamaan kirjoittamaani materiaalia läpi, jotta sain tuotua aineistosta ydinasiat esiin mahdollisimman hyvin. Ajatuskartat auttoivat minua tässä. Se, että litteroin teemahaastattelut itse pian haastattelujen jälkeen teki aineiston minulle tutuksi. Palasin tutkimuksellisen kehittämisen ongelmaan ja tein huomioita sekä pohdintaa kehittämisenäkökulmasta ja tutkimusongelmasta käsin. Aineiston tutkimisen tarkoitus oli jäsentää kokonaisuutta.

Analysointia ja tulosten tulkintaa oli havaittavissa koko kehittämissprosessin ajan. Analysoin ja havainnoin erityisesti Tampereen yliopiston tutkijan kanssa prosessin etenemistä alusta loppuun saakka.

4.6 Miten toteutusvaiheen tulokset ja tuotokset edistivät kehittämistä

Kun kaikki neljä työpajaa oli toteutettu marras-joulukuun 2021 aikana, aloimme suunnitella suunnittelutyöryhmän kanssa, miten voisimme heti hyödyntää saatua aineistoa, ja toisaalta antaa työpajaan osallistuneille vastauksia siihen, mistä osatekijöistä haastateltujen nuorten vastausten ja työpajaan osallistuneiden ammattilaisten mukaan hyvä ja kiinnipitävä jälkihuolto muodostuu. Nuorten teemahaastattelut ja työpajatyöskentely oli pohjatyö, jonka avulla saatiin selville kehittämistarpeita ja -kohteita. Seuraavaksi jäimme suunnitteluryhmän kanssa pohtimaan, miten jatkamme tästä eteenpäin ja päädyimme siihen, että kaikille, jotka ovat olleet mukana kehittämisessä tulee jakaa tämä tieto. Koska mukana oli paljon toimijoita ja myös eri tutkimushankkeissa

työskenteleviä henkilöitä, seuraava vaihe oli luonnollisesti keskeisten kehittämistarpeiden poimiminen ja ideoiminen, minkälaista rakennetta voitaisiin jälkihuollon toteuttamiseksi lähteä luomaan tulevaisuudessa esimerkiksi hankkeen avulla. Työpajasarjaan osallistuneet kutsuttiin sähköpostiviestein toukokuussa 2022 kuulemaan työpajasarjan tuloksia. Koko työpajasarjasta keskeisiksi teemoiksi nousivat siirtymä si- jaishuollosta jälkihuoltoon, koti ja asuminen sekä pysyvyys ja suhdeperustaisuus.

4.7 Yhteistyön tarkastelu

Ehdollisesti rangaistu valvonnassa oleva nuori rikosseuraamusasiakas on yhden asiakkuutensa aikana yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaana noin yhden vuoden ja kolmen kuukauden ajan. Kuntapuolella jälkihuollossa nuoren asiakkuus jatkuu usein tämän jälkeenkin. Tästä syystä yhteistyön tekeminen ja yhteinen kehittäminen on tärkeää. Kunnallisen puolen jälkihuoltotyöntekijöitä ja -esihenkilöitä, opiskelukuraattoreita, kolmannen sektorin työntekijöitä ja yksityisen sektorin jälkihuoltotyöntekijöitä kutsuttiin mukaan yhteiskehittämiseen työpajatyöskentelyn muodossa, jotta tämän nuorten muodostaman erityisryhmän tarpeet tulisivat kuulluiksi ja yhteistyö valtion, kunnan, yksityisen ja kolmannen sektorin työntekijöiden välillä tiivistyisi entisestään.

Yhteistyön avulla pystyimme refleктоimaan ajatuksiamme ja etsimään ratkaisuja saavutettavuuden haasteisiin yhdessä ammattilaisten kesken. Saavutettavuudella tarkoitan tässä yhteydessä jälkihuoltopalvelun saavutettavuutta ehdollisesti rangaistujen nuorten rikosseuraamusasiakkaiden näkökulmasta ja toisaalta asiakkaiden saavuttamista rikosseuraamuslaitoksen valvontatapaamisiin. Työntekijöiden kesken jaetut näkemykset, kokemukset, tieto ja osaaminen avartavat parhaimmillaan ajattelua ja monipuolistavat työn tekemisen tapaa. Refleктоiva toiminta on hyvän ammattikäytännön perusta. Launisen teoksessa Schön toteaa refleктоinnin olevan kokeilua ja tilanteen kanssa ”keskustelua”. Refleктоinti on myös oman toiminnan tietoiseksi tekemistä sekä erilaisten ongelmien ja tilanteiden tietoista vertaamista. Tilanne pyritään ennen kaikkea ymmärtämään muuttamalla sitä. (Launis, 1988, s. 36.)

Yhteistyön tekeminen tutkimuksellisen kehittämistyöni prosessissa, sekä suunnittelu- että toteutusvaiheessa, oli itselleni uutta ja hyvin mielekästä. Yhdessä ideoiminen on hauskaa ja rikastuttaa ideointia. Sitoutuminen yhteiseen tavoitteeseen vie kokemukseni mukaan yhteistä suunnitelmaa aikataulun mukaisesti eteenpäin aina toteutukseen saakka. Koin yhteisten aikataulujen edistävän oman opinnäytetyöni etenemistä. Erityisen mielekästä oli tehdä yhteistyötä yli organisaatiorajojen yhdessä Tampereen yliopiston tutkijan ja opiskelijan kanssa. Näkemyksemme ja osaamisemme poikkesivat erityisesti yliopistotutkijan kanssa toisistaan minun asiakastyöni osaamisesta hänen erityisosaamisensa tutkimuksen parissa tehtävän työn kentällä. Tämä oli itselleni antoisa ja opettavainen prosessi.

5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TULOKSET

Opinnäytetyönä toteuttamani tutkimuksellisen kehittämistehtävän aikana tietoa nuorten jälkihuoltokokemuksista kertyi tutkivalla toiminnalla, tietona ja lisääntyneenä ymmärryksenä. Dokumentoin huomioita ja havaintojani kenttäpäiväkirjaani koko kehittämisprosessin ajan.

Päätös siitä, että pyrin haastattelemaan nuoret ennen työpajan toteutusta, oli hyvä ja oikea. Ennako-olettamukseni nuorten osallistumisesta työpajaan oli oikeansuuntainen. Työpajaan osallistui pääasiassa nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Nuoria ohjaamaani työpajaan osallistui ainoastaan yksi. Suunnitteluvaiheessa olimme suunnittelutyöryhmän kanssa ideoineet, että nuorten vastaukset ja ajatukset toimivat työpajatyöskentelyn virittäjinä. Mikäli en olisi saanut teemahaastatteluja toteutettua ennen työpajan toteuttamista, tämä suunnitelma ei olisi päässyt toteutumaan.

Työpajatyöskentely oli arvioni mukaan aktiivista ja avointa. Minulle vaikutelmaksi jäi, että ammattilaisten oli luontevaa tarttua kehittämistyöskentelyyn ja keskustelulle oli tilaa ja tarvetta. Suunnitteluvaiheessa olimme ajatelleet, että saisimme työpajan virittäjiksi nuorten videoituja haastatteluja. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, koska nuoret eivät halunneet haastatteluja videoitavan. Muutimme suunnitelman niin, että työpajan toteutuksesta vastaavana minä lukisin otteita nuorten haastatteluista ja tämä toimisi virittäjänä työskentelylle. Lisäksi yksi haastatteluista nuorista oli halukas kertomaan oman jälkihuoltotarinsa työpajassa. Tämä oli erinomainen vaihtoehto alkuperäiselle suunnitelmalle, ja arviomme mukaan toteutus onnistui hyvin. Pohdimme suunnittelutyöryhmässä millä keinoin saisimme työpajatyöskentelyn sujuvaksi. Kävimme läpi erilaisia vaihtoehtoja ja lopulta ilmiöpohjainen työskentely työpajassa tuntui sopivalta työkalulta jäsentämään työskentelyä, sillä osallistujia ja ajatuksia oli paljon. Lisäksi rajasimme pois ne menetelmät, joita oli käytetty kahden edeltävän työpajan toteutuksessa.

5.1 Nuorten kokemuksia, ajatuksia ja toiveita jälkihuollosta

Osana tutkimuksellisen kehittämistyöni toteutusta haastattelin ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittuja rikosseuraamuslaitoksen asiakkuudessa olevia nuoria. Haastateltavia oli yhteensä yhdeksän, joista kahdeksan oli ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja valvontaan tuomittua (rikos tehty alle 21-vuotiaana) ja yksi vankilasta vapautunut ehdonalaisen vapauden valvonnassa oleva nuori. Kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Porin toimipaikan valvonnassa olevia asiakkaita. Osa haastateltavista nuorista oli haastatteluhetkellä edelleen jälkihuoltoon oikeutettuja rikosseuraamusasiakkaita, kun taas toiset muistelivat tätä elämänvaihetta ollen jo pykälän vanhempia.

Haastatelluilla nuorilla jälkihuoltotyöntekijä oli joko lastensuojelun jälkihuollon sosiaaliohjaaja lastensuojelutoimistolta, ohjaaja lastensuojelulaitoksesta, tai ammatillinen tukihenkilö, joka oli nuorelle entuudestaan tuttu sijaishuoltoajalta. Kenelläkään haastatteluun osallistuneista jälkihuollon aktiivinen työntekijä ei ollut nuoren oma sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijää oli tavattu pääasiassa asiakassuunnitelmapalaverissa kolmen kuukauden välein. Joidenkin kohdalla, kun tapaamiset ohjaajan (jälkihuoltotyöntekijän) kanssa olivat sujuneet hyvin, tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa oli harvennettu puolivuositain tapahtuviin tapaamisiin.

5.1.1 Minkälaista apua ja tukea nuorille oli tarjottu siirtymävaiheessa itsenäiseen elämään?

Kun nuorilta kysyttiin, minkälaista apua tai tukea heille oli tarjottu, ja minkälaista apua he olivat saaneet itsenäistymisensä vaiheessa siirtyessään sijaisperheestä tai lastensuojelulaitoksesta itsenäiseen elämään, nuoret kertoivat avun olleen hyvin konkreettista. Konkreettista auttamista arkisissa asioissa, kuten asunnon etsintää, taloudellista apua huonekaluhankinnoissa, rahankäytön ja laskujen maksun opettelua, kodista huolehtimista, ruuan laittoa, siivousta ja apua virasto- ja tukihakemusasioiden hoitamisessa. Työntekijän apu kodin siivoamisessa yhdessä nuoren kanssa koettiin merkittävänä apuna. ”Nuorten kohdalla on tärkeä huomioida sosioekonomisen tuen merkitys osana

mielenterveyden tukemista, koska lähiverkoston ja perheen tuki voi olla rajallinen” (Yliruka ym., 2020, s. 20).

”Ja se oli kuitenkin hyvä, koska ei mun arjen taidot ollut vielä kovin hyvät. Olin aika välinpitämätön vielä niiden asioiden suhteen.”

THL:n mallinnuksessa todetaan, että nuoren kanssa tulisi käyttää aikaa taloudellisten asioiden läpi käymiseen jälkihuollon alkuvaiheessa, koska sillä voidaan ennaltaehkäistä myöhempää velkaantumista. Kuka tahansa yllättäviä tilanteita kohtaava voi ajautua velkakierteeseen esim. pikavippien, osamaksujen ja nettiostamisen myötä, jos luotettavaa tietoa ei ole.

”Se oli hyvä, et me tavattiin kerran viikossa ja silloin opeteltiin rahankäyttöä yhdessä. Siinä koin saaneeni tukea ja onnistuneenikin ajoittain. Yhdessä tekeminen ja opettaminen käytännössä olisi tarvinnut jo aiemmin olla intensiivisempää”.

Yksi nuorista kertoi saaneensa apua psykiatrisen puolen palvelun jatkumisessa. Osa taas koki saaneensa apua opiskeluun liittyvissä asioissa. Lisäksi haastatellut kertoivat keskustelun ja kahittelun jälkihuoltotyöntekijän kanssa yhdeksi tuen muodoksi. Nuoret, jotka kokivat jälkihuollon hyödyttäneen heitä, kertoivat, että heille oli tarjottu jälkihuoltotyöntekijää, joka oli aiemmin työskennellyt perheen kanssa ja oli nuorelle entuudestaan tuttu. Nuori, jolla oli ollut pitkään sama tuttu työntekijä, kuvaili, että hänestä on pidetty kokonaisvaltaisesti hyvää huolta.

”Oon saanu kaiken mitä oon tarvinnu.”

Yksi haastatelluista kertoi positiivisesta kokemuksestaan siihen liittyen, kun hän oli lopettanut jälkihuollon tuen vastaanottamisen, niin jälkihuollon palvelu oli järjestynyt hänelle nopeasti uudelleen, kun hän oli halunnut sitä jatkaa. Kaksi haastatelluista nuorista kertoi, että he eivät olleet ottaneet juuri mitään apua vastaan, mutta jälkihuoltosuhde oli kuitenkin edelleen voimassa. Heidän oli vaikea kertoa, minkälaista apua heille oli tarjottu.

Se, että nuoret kertoivat haastatteluissa helposti saamastaan käytännön avusta, korreloi siihen, minkälaista palautetta olen saanut työurani aikana nuorilta valvonta-aikaisesta työskentelystä. Nuorten on kokemukseni mukaan usein helpompi sanoittaa konkreettinen apu, kuten virastoasioinnissa auttaminen ja apu esimerkiksi tukihakemusten hoitamisessa, kuin apu, josta ovat saaneet henkistä pääomaa. Nuoret pitivät tärkeänä sitä, että työntekijä on heitä varten, kuuntelee ja on saatavilla.

Kun nuorilta kysyttiin, kuka heitä oli auttanut itsenäistymisen vaiheessa jälkihuolto-työntekijän lisäksi, yhdeksästä haastatellusta kuusi kertoi sen olleen äiti, yksi kertoi vanhempien, isoäidin ja siskon auttaneen ja yksi mainitsi lastensuojelulaitoksen henkilökunnan. Myös kolmannen sektorin toimijoita tuotiin esiin avun saamisessa. Äiteihin oli vastausten perusteella luottamussuhde olemassa vaikeistakin lastensuojelun sijaishuoltokokemuksista huolimatta. Yksi nuorista kertoi luottaneensa päihdeklinikan työntekijään jossain määrin. Yhden nuoren elämään sukulaiset olivat tulleet takaisin vasta nuoren elämäntilanteen muuttuttua paremmaksi, hänen ollessaan jo 20-vuotias. Yksi nuorista kertoi, että hän ei ollut kokemuksensa mukaan saanut apua keneltäkään.

”...mää oon ny oikeastaa pärjänny ain muute itte, et emmää, mää vaa...on se mukavaa jos joku vähä jelppi, mut emmää niinku, emmää ikin oo keltää mitää apuu pyytäny”

Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus sisälsi luvun, jossa käsiteltiin varhaisten kiintymyssuhteiden merkitystä toimijuuden, myönteisen minäkuvan ja turvallisuuden rakentumiselle. Luottavainen kiintymyskehitys tukee omien tunteiden ja tarpeiden tunnistamista ja kykyä pyytää apua sitä tarvitessaan. Luottavainen kiintymyssuhteen oletusmalli kehittyy, kun lapsen turvallisuudesta pidetään huolta, häntä kuunnellaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan. (Yliruka ym., 2020, s. 22.) Nuori, joka koki jääneensä ilman läheisten apua, ei osannut sitä myöskään pyytää, vaan hän kertoi aina vain pärjänneensä.

5.1.2 Miten nuoret kokivat jälkihuollon tuen?

Osa nuorista kuvaili tukisuhdetta työntekijään tiiviiksi ja toimivaksi, hyödylliseksi ja turvalliseksi. He olivat kokeneet, että työntekijä on nuorta varten ja kuuntelee sekä on saatavilla. Tällä nuoret viittasivat siihen, että työntekijä oli ollut saatavilla myös virka-ajan ulkopuolella iltaisin ja viikonloppuisin. Tämä oli vahvistanut heille tunnetta, että työntekijä aidosti välittää heistä.

”Työntekijä kuuntelee ja on mua varten ja saatavilla.”

”Tuntuu, että mä oon tärkeä XXX:lle ja hän mulle”

Toisissa haastatteluvastauksissa suhdetta kuvattiin neutraaliksi ja toisaalta rajoitettavaksi. Osa nuorista puolestaan kertoi kaivanneensa jälkihuoltotyöntekijältä aktiivisempaa ja kiinnipitävämpää työskentelyotetta, joka olisi luonut toivoa vaikeisiin hetkiin ja työntekijä olisi jatkanut sinnikkäästi nuoren rinnalla. Nämä nuoret toivat esiin, että epäluottamuksen sijaan he olisivat kaivanneet jälkihuoltosuhteelta luottamusta nuoreen ja hänen kykyihinsä, positiivista vahvistamista sekä kiinnipitävämpää “lähi-työskentelyä” nuoren kanssa. Tämän lisäksi kokemus oli, että yhteydenpito työntekijän puolelta oli ajoittain liian passiivista. Heidän kertomansa mukaan työntekijä ei ollut ajoittain vastannut nuoren yhteydenottoihin ollenkaan.

” Jossain vaiheessa mä en enää halunnut tavata, jäi niitä kertoja paljon pois, ni se sossu päätti, et lopetetaan. Mul meni niin huonosti silloin, ettei mua kiinnostanut se. Silloin join aika paljon.”

”Koin mua ja kykyjäni alentavana, kun mulle sanottiin, että en oo vielä valmis pärjäämään omillani, vaan tuun tarvitsemaan jälkihuoltoa. Koen sen näin jälkikäteen työntekijöiden päätökseksi, josta jäivät perustelut puuttumaan. Mielestäni päätös perustui epäluottamukseen.”

Yksi nuorista kertoi kokemuksestaan itsenäistymisasunnossa asumiseen liittyen, miten oli kokenut sen turvalliseksi, koska samassa pihapiirissä työskentelivät tutut työntekijät, mutta eri rakennuksessa.

”Itsenäistymisasunnossa tuki oli kattavaa, mutta omilleen muuton myötä se muuttui vähäisemmäksi.”

Yksi haastatelluista kertoi kokemuksestaan, että jälkikäteen reflektoituna hänen mielestään jälkihuoltovaiheessa ei ollut riittävästi ymmärrystä sille, mitä tarkoittaa, kun lapsi tulee huonoista oloista, ja oli jäänyt kaipaamaan työntekijältä osaamista ja ymmärrystä huonosti käyttäytyvien lasten kanssa. ”Nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten mielenterveysosaamista tulisikin vahvistaa siten, että he osaavat tunnistaa paremmin mielenterveysongelmia, asennoituvat myönteisesti mielenterveysongelmien avunhakemiseen ja tukevat nuorta tarvittaessa hoitoon” (Yliruka ym., 2020, s. 21).

Haastatteluaineistosta nousi esiin, miten merkittävä motivaatiotekijä jälkihuoltopalveluun kiinnittymiselle on jälkihuollon kautta saatu taloudellinen tuki. Seuraava poiminta THL:n mallinnuksesta, koskien itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevaa jälkihuoltoa, selittää hyvin miksi; ”riittävällä taloudellisella tuella on merkitystä mielenterveyteen, sillä alimpaan tuloviidennekseen kuuluvilla on lähes kaksi kertaa enemmän psyykkistä kuormittuneisuutta kuin ylimpään tuloviidennekseen kuuluvilla. Nuorten kohdalla on tärkeä huomioida sosioekonomisen tuen merkitys osana mielenterveyden tukemista, koska lähiverkoston ja perheen tuki voi olla rajallinen”. Riittävä taloudellinen tuki voi siis olla merkittävä arkea helpottava tekijä, muutoinkin psyykkisesti kuormittuneiden nuorten elämässä. Oman kokemukseni mukaan näiden nuorten lähiverkoston ja perheen sosioekonominen tuki on usein rajoittunut. Sijoitettuna olleilla nuorilla on varhaisaikuisuudessa ikäryhmäänsä nähden kohonnut riski saada toimeentulotukea, he ovat todennäköisimmin työkyvyttömyyseläkkeellä, ja siten he ovat kaikkein pienituloisimpien joukossa. (Vinnerljung ym., 2015, viitattu lähteessä Yliruka ym, 2020, s. 21.)

5.1.3 Mitä nuoret jäivät kaipaamaan jälkihuoltosuhteelta ja mikä heitä olisi ilahduttanut?

Haastatteluvastausten perusteella nuoret kaipaavat epäluottamuksen sijaan luottamusta heihin ja heidän kykyihinsä sekä vahvuuksien vahvistamista. Osa kaipasi työntekijöiden ymmärrystä ja osaamista sille, mitä tarkoittaa, kun lapsi tai nuori tulee huonoista kotioloista. Tällä viitattiin työntekijöiden osaamiseen ja ammattitaitoon huonosti käyttäytyvien lasten kanssa. Tarinoissa tuli esiin, että nuoret odottavat, että lastensuojelutaustaisten kanssa työskentelevien pitäisi ymmärtää, mitä tarkoittaa trauma ja miten se voi vaikuttaa ihmiseen ja käyttäytymiseen, vielä aikuisiälläkin.

”Koko hommassa ajatus ja tunne olivat hyvää tarkoittavia, mutta se ei riittänyt toteutukseen asti. Eli vaikka he halusivat auttaa, ei taustalla kuitenkaan ollut ymmärrystä, mitä tarkoittaa, jos lapsi tulee huonoista oloista. Jos ei osakaan käyttäytyä niin kuin toivotaan, pelkkä hyvä ajatus siitä, että autetaan, ei riitä, vaan täytyisi olla ammattitaitoa toimia ongelmallisten lasten ja nuorten kanssa. Pitäisi ymmärtää mitä trauma tarkoittaa. Se aiheuttaa muun muassa pelkotiloja”.

Lisäksi kaivattiin enemmän lähityöskentelyä nuoren kanssa, jolla tarkoitettiin konkreettista asioiden tekemistä ja harjoittelua, kuten kaupassakäyntiä tai rahankäytön harjoittelua. Yhdessä tekeminen ja asioiden opetteleminen käytännössä olisi tarvinnut aloittaa nuoren näkemyksen mukaan jo varhaisemmassa vaiheessa ja sen tulisi olla intensiivisempää. Tällä viitattiin jo sijaishuoltovaiheeseen, jolloin nuori asui vielä sijaishuoltolaitoksessa.

Yhden haastateltavan kokemus oli, että työntekijä, joka oli pettynyt nuoreen ei enää kyennyt olemaan nuoren kokemuksen mukaan ammatillinen. Tässä vaiheessa oli vaihdettu työntekijää ja uusi työntekijä oli kyennyt siihen eri tavalla. Nuori toi tässä yhteydessä esiin, että aina vanha tuttu työntekijä ei ole pelkästään hyvä asia, koska työntekijälläkin alkaa olla omia tunteita mukana työskentelyssä.

Yksi haastateltu nuori kertoi sijaishuoltokokemuksestaan, että hän oli käsityksessä, että hänet oli sijoitettu kodin ulkopuolelle asumaan koulunkäymättömyyden takia. Nuori kertoi uskoneensa siihen, että mikäli koulunkäynti alkaa sujua, hän pääsee

takaisin kotiin. Tästä motivoituneena hän kertoi panostaneensa koulunkäyntiin, jotta pääsisi takaisin kotiin asumaan, mutta kodin ulkopuolista sijoitusta oli kuitenkin jatkettu, nuoren omasta onnistumisen kokemuksesta huolimatta. Sijoitus oli kestänyt nuoren mukaan lopulta noin neljän vuoden ajan. Työpaperissa, mikä koskee itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevan jälkihuollon ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinusta, todetaan huomionarvoisena, että myös palvelujärjestelmä voi aiheuttaa nuorelle traumoja. Lasten kaltoinkohtelua selvittäneen tutkimuksen mukaan (Hytönen ym. 2016) lastensuojelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapselle kertomiseen ja lapsen kuuntelemiseen häntä koskevissa asioissa. (Yliruka ym., 2020, s. 17.)

Nuorten vastauksissa nousi esiin lisäksi heidän odotuksensa työntekijän ammattitaitoa ja osaamista kohtaan, muun muassa päihderiippuvuuteen ja traumataustaisten lasten ja nuorten kanssa työskentelyn osaamiseen liittyen. Osa nuorista kaipasi enemmän kannustusta päihdeettömyyteen, esimerkiksi päihdevalistuksen keinoin kertomalla mihin päihdekäyttö pahimmillaan voi johtaa.

”siis mun mielest pitäis just niinko kertoo et mitä se sit on jos sil tiel lähtee.”

Päihdetyön osaamista pidettiin siis tärkeänä ja sitä kaksi haastatelluista nuorista toi vahvasti esille. Päihdekeskustelua kaivattiin jo itsenäistymisvaihetta edeltäneessä vaiheessa silloin, kun nuori asui vielä sijaishuoltolaitoksessa.

”...sin jos meni päihteitten kans ni ne lykkäs kahden viikon liiran (liikkumisvapauden rajoittamisen) ja se oli siin. ”

”Huumeidenkäyttö tuli jo 7.-luokalla mun elämään, mutta jäin kiinni kovista huumeista aloitettuani niiden käytön noin 18 – 19- vuotiaana”.

Työntekijän kannustaminen nuoren päihdeettömyyteen ja päihdevalistus olisi ilahduttanut muutamaa haastatteluun osallistuneista. Muutamissa vastauksissa tuli esiin, että nuoret eivät halua puhua asioistaan itselleen vieraiden ihmisen kanssa. Nuoret kokivat, että he olisivat halunneet työskennellä esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeasioihin liittyen saman tutun ja turvallisen työntekijän kanssa. Työntekijöiden vaihtuminen

voidaan todeta olevan ongelmallinen ilmiö nuorten tarpeisiin vastaamisen ja turvallisuuden tunteen vaalimisen ja vahvistamisen näkökulmasta.

Nuoren itsenäistyminen ilman riittävää tukea voi olla nuorelle psyykkisesti kuormittava elämäntilanne. Perheen heikko sosiaalinen asema lisää nuorten psyykkistä oireilua ja päihteiden käyttöä, ja se on yhteydessä mielenterveyshäiriöihin ja alhaisempaan koulutukseen myös aikuisiässä. Nuorten mielenterveyttä uhkaavia muita tekijöitä ovat muun muassa yksinäisyys, perheen tuen puute, kiusaaminen, syrjintä ja opiskeluun liittyvä stressi. Kaltoinkohtelu ja väkivalta vaarantavat vakavasti nuoren psyykkistä kehitystä. (Yliruka ym., 2020, s. 17.)

Nuoret kertoivat heitä ilahduttaneen tapaamisen jälkeen syntyneen henkisesti kevyen olon. Sen tunteen, kun mieltä painavat asiat ovat keventyneet. Tämänkaltaista tapaamista nuoret kuvasivat onnistuneeksi tapaamiseksi. Kevyemmän olon saavuttamiseen vaikuttaa nuorten kokemusten mukaan lisäksi se, kun tekemättömiä asioita saa hoidettua yhdessä työntekijän kanssa. Pitkässä tukisuhteessa työntekijään hyvä huumorintaju yhdistää, mikä tekee tapaamisista miellyttäviä. Pitkä tukisuhde (tässä esimerkissä 6–7 vuotta) on mahdollistanut aidon tutustumisen sekä tutustumisen myös nuoren perheeseen, jonka nuoret kokivat itselleen merkitykselliseksi. Perhekodista saatu malli kodista huolehtimiseen oli jäänyt yhdelle haastatelluista nuorista ilahduttavana asiana mieleen. Lisäksi osa kertoi positiivisen vahvistamisen ja tiiviin lähityöskentelyn ilahduttaneen heitä.

5.1.4 Tärkeimpiä tekijöitä hyvän jälkihuollon toteutumiseksi nuorten kertomana

Yhdeksi tärkeimmäksi hyvän jälkihuollon osatekijäksi haastatteluvastausten analyysin perusteella nousi nuoren ja työntekijän välinen luottamus. Nuorten mielestä luottamuksen syntymiseen liittyy vahvasti nuoren ja perheen tunteminen, mikä edistää turvallisuudentunteen vaalimista ja vahvistamista. Kun aikuinen on turvallinen ja nuori voi luottaa häneen, aidon vuorovaikutuksen syntyminen on mahdollista. Työntekijöiden tehtävä on luoda sellainen emotionaalinen ja sosiaalinen tila, joka vahvistaa luottamusta ja lisää nuorten uskallusta käsitellä tunteita. Yksi haastatelluista toi esiin myös

nuoren oman vastuun luottamussuhteen syntymisessä. THL:n työpaperissa koskien itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevaa jälkihuoltoa sanotaan, että lapsen koetun hyvinvoinnin kannalta merkityksellisimpiä asioita ovat suhteissa rakentuvat turvallisuus, positiivinen minäkuva ja toimijuus (Fattore ym. 2009).

”Voisi olla hyvä, että jo ennen jälkihuoltoa alettaisiin luomaan suhdetta, koska turvallisuuden tunne on tärkeä kaikille nuorille, varsinkin lastensuojelulapsille, että uskaltaa laskea pois ne roolit ja suojamekanismit”.

”...sitten en enää luottanut, kun itsellä oli salattavaa. Siinä kohtaa ite rikkoo sen luottamuksen”.

Nuoret kokivat työntekijän aidon halun auttaa nuorta tämän elämäntilanteen edistämiseksi, yhtenä luottamussuhteen syntymiseen vaikuttavana tärkeänä tekijänä. Luottamuksen synnyttyä luottamuksen säilyttämiseen sisältyy haastateltujen mukaan nuoren usko siihen, että työntekijä ei kerro nuorta koskevia asioita muille, paitsi nuoren luvalla. Tämä vaatii luottamuksen lisäksi vuorovaikutus- ja keskustelutaitoja. Lisäksi nuorten mukaan hyvässä jälkihuollossa työntekijät mahdollistavat palvelujen jatkumisen pikaisesti, vaikka nuori olisi aiemmin halunnut pitää taukoa työskentelyssä. Lisäksi nuoret kertoivat hyvän jälkihuollon elementeiksi tapaamisten tärkeyden ja niiden jälkeen syntyneen hyvän ja kevyen henkisen olon, huumorin, ammattilaisten osaamisen sekä ymmärryksen heidän tilanteistaan ja tarpeistaan.

”Halusin apua ja, et menis paremmin ja halusin päästä takaisin nupolle (nuorisopsykiatrinen poliklinikka). Työntekijä auttoi siinäkin sitten. Tuki järjestyi uudelleen tosi pian. Soitin sossulle ja taidettiin samalla viikolla jo nähdä työntekijän kanssa.”

Nuori siirtyy tosiasiallisesti sijaishuollosta jälkihuoltoon, silloin kun hän haluaa vastaanottaa tukea. Joskus nuoren halu itsenäistymiseen sijaishuollon jälkeen on niin vahva, että palveluun tulee katkos, jonka jälkeen nuori hakeutuu uudelleen tuen piiriin. Palvelupolun tulisikin tunnistaa ja kannatella nuoren elämään liittyviä erilaisia vaiheita. Palvelupolun tulisi olla kuin aidattu silta, jolta ei putoa. (Yliruka ym., 2020, s. 14.) Shakkilautametafora haastaa palvelupolkukäsitetä. Se kertoo siitä, että nuoren elämä rakentuu kohtaamisista. On tilanteita, joissa ”kilpailija” vetää mustalle ruudulle,

vaikka ammattilainen tarjoaisi kohtaamista valkoisella ruudulla. Kilpailija voi olla päihkeitä käyttävä kaverijengi, joka tarjoaa nuorelle vertaisuutta ja ymmärtämystä. Kuitenkin kaverijengi voi samalla tarjota turvattomuutta ja tilanteita, joissa nuori tulee eri tavoin hyväksikäytetyksi. (Yliruka ym., s. 13.)

”Jälkihuoltoon tulevien nuorten aikuisten elämässä on ollut keskimääräistä enemmän erilaisia elämänhallintaa aiheuttavia haasteita, mikä on johtanut mittavaan palvelujen kysyntään. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista 13–17 vuotiaista 53 % oli myös nuorisopsykiatrian asiakkaana. 60 % koulukotiin sijoitetuista on psykiatrinen diagnoosi; ikätovereiden vastaava luku on 7 %. Psykiatrisen avohoidon tarjoama tuki jälkihuollon aikana ei useinkaan riitä tukemaan huonokuntoista nuorta. Usein nämä nuoret ovat väliinputoajia nuorten ja aikuisten peruspalveluissa ja jäädessään toistuvasti vaille pitkäkestoista ja asiakaslähtöistä tukea ongelmat pahentuvat nopeasti.” (STM, 2019, s. 10.)

Hyvän ja onnistuneen jälkihuollon edellytykseksi nähtiin lisäksi työntekijän ammattitaito päihdepalveluosaamiseen liittyen. Nuoret odottivat, että työntekijöillä on osaamista ja tietämystä ohjata päihdekuntoutukseen liittyvissä asioissa. Kaksi haastatelluista toi esiin näkökulman siitä, miten työntekijä ei pysty heidän näkemyksensä mukaan tekemään mitään edistääkseen nuoren tilannetta, mikäli nuori on itse päättänyt toisin, eikä halua elämäntilanteeseensa muutosta. Näiden nuorten mielestä varsinkin viranomaisen tai työntekijän on mahdoton saada aikaan muutosta yksin.

”Hyvässä jälkihuollossa pitäisi tarjota päihdekuntoutusta, mutta siinä ei voi mitään tehdä, jos ihminen on päättänyt valita jonkun elämäntavan, varsinkaan jonkun viranomaisen tai työntekijän on aika mahdotonta tehdä siinä mitään.”

”...vaikee sanoo...semmosel ketä ei ota tukea vastaan ni ei kai sil voi mitää antaa.”

Nuoret odottavat hyvältä jälkihuoltotyöntekijältä ammattitaitoa päihdeosaamiseen lisäksi traumatietoiseen työskentelyyn liittyen. Trauman ymmärtäminen nähtiin tärkeäksi tekijäksi lastensuojelulaitostaustaisten nuorten kanssa työskentelyssä.

Lisäksi hyvässä jälkihuoltosuhteessa työntekijä tekee ja harjoittelee asioita nuoren kanssa yhdessä konkreettisen tasolla, muun muassa kaupassakäyntiä, ruuanlaittoa, rahan käytön harjoittelua, kodista huolehtimista sekä tukihakemusten täyttämistä taloudellisen turvan varmistamiseksi. Näiden taitojen harjoittelu nähtiin tärkeänä aloittaa jo ennen kuin nuori muuttaa omilleen sijaishuoltolaitoksesta. Myöhemmässä vaiheessa taitoja voi vahvistaa. Pelkkä oman asunnon saaminen ei riitä nuorten kokemusten mukaan heille, vaan he haluavat oppia arjessa vaadittavia taitoja, jotta oman kodilta tuntuvan kodin rakentaminen asuntoon on mahdollista. Työpajatyöskentelyssä kodista puhuttaessa nuori toi esiin, että koti ei riitä seininä, vaan siellä pitäisi osata elää ja olla niin kuin kodissa kuuluu, jotta se tuntuisi turvalliselta, tai ylipäätään kodilta. Tämä vaatii harjoittelua ja esimerkin näkemistä siitä, miten turvallinen koti rakennetaan. THL:n työpäpaperi koskien itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevaa jälkihuoltoa vahvistaa omaa ajatustani siitä, että sijaishuoltopaikoissa olisi hyvä työskennellä aktiivisesti sijoituksen viimeisen vuoden aikana itsenäistymiseen liittyvissä asioissa, jotta nuori saisi tarvitsemiaan valmiuksia itsenäiseen elämiseen, muun muassa ruoanlaiton, siivouksen, pyykin pesun, kaupassa käynnin ja rahan riittämisen suhteen.

5.1.5 Ammattilaisten näkemys hyvästä jälkihuollosta nuorten haastattelujen pohjalta

Ilmiöpohjaisen työpajatyöskentelyn kautta syntyneen aineiston perusteella hyvä ja onnistunut jälkihuolto koostuu ammattilaisten näkemysten mukaan luottamussuhteen syntymisestä nuoren ja ammattilaisen välille, toivon tunteen luomisesta nuoreen, jälkihuoltotyöntekijän osaamisesta ja ammattitaidosta sekä yksilökohtaisesta tuesta ja nuoren osallisuudesta. Luottamuksellisen suhteen rakentumiseen sisältyy ammattilaisten näkemysten mukaan molemminpuolisen rehellisyyden ja vuorovaikutuksen lisäksi työntekijän kyky luoda turvallinen ilmapiiri ja tila työskentelylle ilman kiireen tuntua. Luottamuksesta puhuttaessa ensitapaamisen tärkeys nousi esiin konkreettisenä esimerkkinä luottamussuhteen rakentumisen vaiheessa. Työpajaan osallistuneiden ammattilaisten mukaan toivon luomiseen liittyy vahvasti työntekijän pysyvyys, nuoren kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta, työntekijän usko nuoreen sekä työntekijän sitkeys jatkaa, vaikka nuori itse luovuttaisi, vahvuuksien vahvistaminen, pienistä onnistumisista yhdessä iloitseminen ja työntekijän pysyminen nuoren puolella. Toivon

luominen nuoriin nousi myös nuorten vastauksissa heidän odotuksinaan työntekijää kohtaan luottaa nuoren kykyihin ja vahvistaa niitä. Ammatillaiset pitivät tärkeänä toivosta puhuttaessa toivon tulkkina toimimista myös kollegiaalisesti toisille ammattilaisille.

Yksilökohtainen työskentely nähtiin rinnalla kulkevana tarvelähtöisenä työskentelyinä, jossa on monenlaisia tarpeita ja näin ollen on oltava myös monenlaisia palveluita. Itsenäistyvien nuorten pärjäämisen resurssit vaihtelevat yksilöllisesti, ja mahdolliset tuen ja hoidon tarpeet on tärkeää tunnistaa varhaisessa vaiheessa (Yliruka ym., 2020, s. 20). Osallisuuden vahvistamisessa työntekijän tulee tunnistaa nuoren haaveet, toiveet ja resurssit. Osaamisen ja ammattitaidon nähtiin vaativan jatkuvaa kouluttautumista, reflektio-orientoitunutta työtettä, palvelujärjestelmäosaamista, omien arvojen tuntemista ja tarkastelua sekä elinikäistä oppimista.

Ohjaamani työpajatyöskentelyn aineistosta nousi esiin, ja sen perusteella työpajan viimeisenä vaiheena koottiin yhteen nämä hyvän ja onnistuneen jälkihuollon osatekijät. Juuri näihin edellä mainittuihin osatekijöihin liittyen ammattilaisilta nousi eniten ajatuksia hyvän ja onnistuneen jälkihuollon toteuttamiseksi. Osatekijöitä nousi esiin yhteisessä, kaksi tuntia kestäneessä, työpajassa kuitenkin enemmän.

5.2 Yhteenvetoa tuloksista

Tutkimuksellinen kehittämistehtäväni sisältää kaksi eri aineistoa. Toinen aineisto sisältää yhdeksän jälkihuoltoon oikeutetun, ehdollisesti rangaistun nuoren rikosseuraamusasiakkaan teemahaastattelut. Osa haastateltavista nuorista oli haastatteluhetkellä edelleen jälkihuoltoon oikeutettuja rikosseuraamusasiakkaita, kun taas toiset muistelivat tätä elämänvaihetta ollen jo pykälän vanhempia. Lisäksi aineistona on ammattilaisille ja jälkihuoltoon oikeutetuille nuorille suunnatussa työpajassa tuotettu tieto siitä, millaista hyvä ja onnistunut jälkihuolto voisi olla. Työpajasarja järjestettiin syksyllä 2021. Työpajoihin osallistui muutama jälkihuoltoon oikeutettu nuori sekä jälkihuoltoon nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia eri sektoreilta.

Nuorten ja ammattilaisten ajatukset hyvästä ja onnistuneesta jälkihuollosta olivat haastattelu- ja työpaja-aineiston perusteella hyvin samansuuntaisia. Nuoret ja työntekijät pitävät tärkeänä luottamusta ja pysyvyyttä, tukena olemista nuoren tarpeisiin perustuen, työntekijöiden ammattitaitoa sekä ylipäänsä nuoreen uskomista, toiveikkuuden ylläpitämistä ja työntekijän sitkeyttä pysyä nuoren rinnalla. Seuraavassa osuudessa peilaan molemmista aineistoista nousseita teemoja luottamuksesta, toiveikkuudesta, osaamisesta ja ammattitaidosta sekä yksilökohtaisesta tuesta ja palvelusta teoriaa vasten.

5.2.1 Luottamus

Lähtökohta luottamuksellisen suhteen rakentumiselle on hyvä kohtaaminen. Se pitää sisällään tunteen osallisuudesta, kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi tulemisesta. (Yliruka ym., 2020, s. 47.) Nuoren täysi-ikäistyminen on jälkihuollon työskentelylle kriittinen kohta. Etenkin silloin, kun nuori on ollut sijaishuollossa täysi-ikäistymiseen saakka. Voidakseen ottaa tukea vastaan, nuoren on tunnettava luottamusta jälkihuollon työskentelyä kohtaan. (Yliruka ym., s. 28.) Lapsi oppii arvioimaan luotettavuutta ihmissuhteiden kautta. Kun lapsen tarpeet huomioidaan, luottamus lisääntyy ja vastavasti heikkenee, mikäli lapsen luottamus petetään toistuvasti. Lapselle kertyy varhaisen kokemusten myötä luottamuspääomaa, mikä tarkoittaa varastoitua kokemusta siitä, että hän voi luottaa toisiin. (Yliruka ym., 2020, s. 22.) Sijoitettuna olleiden lastensuojelun jälkihuoltonuorten kohdalla luottamuksen pettäminen heidän elämänsä aikana näkyy hankaluutena kiinnittyä ja luottaa työntekijöihin. Kun työntekijä osoittaa nuorelle luotettavuutta, sosiaalisen yhteyden tila vahvistuu.

Tieteelliset pitkittäistutkimukset vahvistavat havainnot siitä, että peruskiintymyssuhteissa koettu luottamus vaikuttaa merkittävästi lapsen kykyyn luottaa ja arvioida muiden ihmisten luotettavuutta. Luottamus ei ole ihmislapsen lähtöoletus. Tämä selittyy muun muassa sillä, että ihmiselle lajina on ollut tarpeellista ottaa huomioon biologisen ympäristön vaarat. (Yliruka ym., 2020, s. 22.) Lapsuuskokemuksilla on siis merkittävä vaikutus yksilön kykyyn luottaa muihin ihmisiin. Ne muovaavat lisäksi yksilön fyysiseen terveyteen, mielenterveyteen ja elintapoihin liittyviä ulottuvuuksia. (Yliruka ym., 2020, s.20.)

Sekä ammattilaiset että nuoret toivat vahvasti esiin luottamussuhteen rakentumisen merkityksen hyvän jälkihuollon toteutumiselle, ja näkivät sen olevan edellytys suhteen rakentumiselle. Ammattilaiset toivat esiin kohtaamisen merkitystä. Heidän näkemyksensä mukaan työntekijällä tulee olla riittävästi aikaa valmistua tapaamiseen ja myös tapaamisissa tulee voida olla ilman kiireen tuntua, sillä kiire heijastuu sekä nuoreen että työntekijään heikentämällä läsnäoloa. Fokus tapaamisissa tulee olla nuorella ja hänen asioissaan, mikä ammattilaisten mukaan edistää luottamuksen syntymistä. Tähän sisältyy aito kunnioitus ja välittäminen sekä aito halu työskennellä nuoren kanssa, hänen parhaakseen. Molemminpuolinen arvostus ja henkilökemia nähtiin tärkeinä tekijöitä vuorovaikutuksellisen suhteen rakentumisessa. Tärkeinä tekijöinä koettiin myös työntekijän sosiaalinen älykkyys sekä turvallisuuden tunteen luominen tapaamisilla, josta on mahdollista syntyä toimivaa vuorovaikutusta. Lisäksi tärkeänä pidettiin työntekijän helppoa saavutettavuutta.

Ammattilaisten mukaan olennaista on huomioida nuoren aikaisemmat kokemukset, jotka vaikuttavat aina luottamussuhteen rakentumiseen. ”Lapsuudessa koetut hoitamattomat kiintymyssuhdevauriot vaikeuttavat myöhemmissä elämänvaiheissa esimerkiksi uusien turvallisten suhteiden luomista, tunteiden ilmaisua ja säätelyä sekä merkitysten luomista ja positiivisten tulevaisuudenennusteiden tekemistä” (Yliruka ym., s. 28).

Nuoret kertoivat luottamuksesta puhuessaan nuoren ja perheen tuntemisen tärkeydestä. Työntekijän tuntemus nuorta ja hänen perhettään kohtaan nähtiin merkittävänä tekijänä luottamussuhteen kannalta. Lisäksi he pitivät tärkeänä työntekijöiden pysyvyyttä ja työskentelysuhteen jatkuvuutta. Nuoret peräänkuuluttivat työntekijöiltä kiinnipitävää ja sitkeää työtötta, jolla he tarkoittivat muun muassa sitä, että uskaltaisivat luottaa työntekijän pysymiseen heidän matkassaan sekä työntekijän sitkeää yrittämistä nuoren tavoittelemisessa, vaikka nuori olisi vaikeasti tavoitettavissa. Lapsen kanssa työssään tiiviisti tekemisissä oleva aikuinen voi tuellaan ja läsnäolollaan muovata lapsen kiintymyksen oletuksia (Yliruka ym., 2020, s. 22).

Nuorten vastauksissa tuli kuitenkin esiin näkemys myös siitä, että työntekijä ei voi tehdä mitään, mikäli nuori ei ole halukas työskentelyyn. Nuoren itsenäistyminen ilman

riittävää tukea saattaa olla nuorelle psyykkisesti kuormittava elämäntilanne (Yliruka ym., s. 20). Tästä huolimatta toivon luomista pidettiin kuitenkin tärkeänä, jota kiinnipitävä ja sitkeä työote itsessään on. Luottamuksesta puhuttaessa myös työntekijöiden asiantuntemus ja ammatillisuus nousivat voimakkaasti esiin muun muassa työntekijöiden päihdeosaamiseen ja traumatietoisuuteen liittyen. Ammattitaitoinen työntekijä, joka osaa ohjata nuoria palveluihin ja kertoa olemassa olevista palveluista, herätti nuorissa luottamusta työntekijää kohtaan. Osa nuorista kaipasi työntekijöiltä luottamusta heihin ja heidän kykyihinsä epäluottamuksen sijaan.

5.2.2 Toiveikkuus ja toimijuus

Toby Fattoren, Jason Masonin ja Elisabeth Watsonin (2009) mukaan lapsille merkityksellisintä koetussa hyvinvoinnissa ovat merkitykselliset suhteet ja tunne-elämän kysymykset. Suhteissa rakentuvat tärkeimmät hyvinvoinnin osa-alueet ovat turvallisuus, positiivinen minäkuva ja toimijuus. (Fattoren ym., 2009, s. 61.)

Positiivinen tunne omasta toimijuudesta rakentuu toisilta ihmisiltä saadun palautteen kautta. Lapsuuden aikaiset epäsuotuisat kokemukset (Adverse Childhood Experiences, ACE) ovat paitsi lapsuudessa ikäviä ja haitallisia, niillä on myös yllättävän kauaskantoisia ja moninaisia seurauksia. Nämä kokemukset voivat heijastua henkilön kykyyn suhtautua omaan elämäänsä toiveikkaasti. Lapsuuden aikaiset epäsuotuisat kokemukset on jaettu alun perin kolmeen eri luokkaan: kaltoinkohtelu (fyysinen, psyykinen, seksuaalinen), laiminlyönti (fyysinen, psyykinen) sekä kotitalouden toimintahäiriöt (vanhempien ero, väkivalta, päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelmat ja vankila-aika). (Westerlund-Cook, 2020, s. 23–25.) Rikosseuraamusasiakkailta on hyvin usein kokemuksia kaltoinkohtelusta, laiminlyönnistä ja/tai kotitalouden toimintahäiriöistä. Muun muassa väkivalta, päihteiden käyttö ja mielenterveyden ongelmat sekä niistä seurannut vankila-aika on osa asiakkaiden elämää ja taustalla on usein ylisukupolvisuutta.

Sekä haastatellut nuoret että työpajaan osallistuneet ammattilaiset toivat esiin työntekijän pysyvyyden merkityksen toivon luomisessa. Myös kokemus kuulluksi ja

kohdatuksi tulemisesta koettiin toivoa luovana. Työntekijän aito usko nuoreen luo jo itsessään nuorille toivoa. Se, että työntekijä uskoo ja jaksaa, vaikka nuori ei itse jaksaisi. THL:n työpaperissa, jossa käsitellään itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevaa jälkihuoltoa, puhutaan superhetkistä. Näillä tarkoitetaan tilanteita, jolloin palvelujärjestelmän tulisi onnistua hyvin, onnistua saamaan nuori ”valkoisille ruuduille” (vertaus shakkipeliin), eli voittamaan peli kilpailijaa vastaan. Mikä tämä kilpailija onkaan kenkin kohdalla, sillä ei ole merkitystä. Tällä tarkoitetaan sitä, että nuoren tulisi voida kokea, että hänestä välitetään silloinkin, kun nuori kokee menneisyyden kokemusten vuoksi, ettei hän ole arvokas ja jättää tulematta tapaamiseen. Merkittävä superhetki voi olla se, kun nuori päättää hakeutua asiakkaaksi uudelleen. Silloin vastaanottavan työntekijän tulee olla erityisen sensitiivinen kohtaamaan ja vastaanottamaan nuori ja luomaan uudelleen työskentelysuhdetta. (Yliruka ym., 2020, s. 14.) Palvelujärjestelmän ytimessä ovat siis ihmiset ja kohtaamiset. Näin ollen palvelujärjestelmässä tulisi olla joustavuutta. Toivon luomisen näkökulmasta nuoret arvostavat kokemukseni ja haastatteluvastausten perusteella työntekijän aitoutta kohtaamisissa. Sitä, että työntekijä kohtaa nuoret tuntevana ihmisenä, ei pelkästään viranomaisena. Toiveikkuuden ylläpitämisessä nuoren vahvuuksia ja olemassa olevia suojaavia tekijöitä, kuten tärkeitä ja turvallisia ihmissuhteita, tulee vahvistaa.

Ammattilaisten näkemyksen mukaan toiveikkuuden ylläpitämisessä on kyse toivon luomisesta esimerkein. Toiveikkuutta tulee ylläpitää jatkuvasti, vaikka ammattilaiset tunnistivat myös oman ajoittaisen väsymisensä. Nuoren kanssa pienistä onnistumisista iloitseminen koettiin toiveikkuutta luovana ja työntekijöiden jaksamista edistävänä. Vertaisuus työskentelyssä nähtiin ammattilaisten näkemysten mukaan mahdollisuutena, muun muassa toisten onnistumisten ja tarinoiden kuulemisen keinoin. Ammattilaisten mukaan työntekijän tulee olla nuoren puolella ja luoda tunne normaalista, mikä voi itsessään luoda toivoa. Työskentelyssä tulee huomioida nuoren terveys ja hyvinvointi sekä unelmat ja tavoitteet. Positiivisen palautteen antaminen toiveikkuuden ylläpitämisen näkökulmasta tulee olla jatkuvaa.

Ruddin ja Evansin mukaan toimijuudella tarkoitetaan sellaisia ihmisen valintojen ja päätöksenteon prosesseja, jotka ovat pääasiassa yksilöllisiä, luovia ja riippumattomia ulkopuolisista paineista. (Yliruka ym., 2020, s. 27.) Toimijuuteen kuuluu keskeisesti mahdollisuus toimia toisin sekä vaikuttaa aktiivisesti niin omaan elämään kuin

ympäröiviin olosuhteisiin. Toimijuuden yhteys hyvinvointiin on selkeä juuri nuorten omaan elämään vaikuttamisen ja sen hallinnan näkökulmista (Fattore ym., 2019, s. 64). Valintojen tekeminen ja laajemmin aikuistumiseen kytkeytyvä vastuun kantaminen omasta elämästä voi muodostua haasteelliseksi haavoittavissa oloissa eläneille nuorille, kuten myös monille jälkihuoltonuorista. Erityisiä haasteita näille nuorille muodostavat sosiaalisen tuen ja verkostojen puute, koulutukselliset vajeet ja työelämäkokemuksen tai -valmiuksien puuttuminen. (Yliruka ym., 2020, s. 27.)

Haastatteluvastauksissa nousi esiin kokemus vihan ja pelon tunteesta, miten se on vaikuttanut nuoren toimijuuteen. Näissä tilanteissa nuorella oli kertomansa mukaan kokemus tukeutumisesta ainoastaan omaan itseensä, sillä hän ei kokemuksensa mukaan ole voinut luottaa läheisiinsä. Nuorille merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ovat suhteet, joissa he ovat voineet tuntea turvallisuutta, toimijuutta ja minäkuvansa myönteiseksi (Yliruka ym., 2020, s. 28). Haastatteluvastauksissa toimijuus tuli esiin myös nuorten päätöksenä toimia omalla tavallaan, vaikka tapa ei tyydyttäisi työntekijöitä. Nuoret selviytyvät haastatteluvastausten perusteella omin keinoin tilanteistaan. Nuo keinot eivät välttämättä ole aikuisten odotusten mukaisia. Siitä huolimatta ne ovat haastateltujen nuorten keinoja selviytyä ja toimia. Derek Layderin (2006) mukaan toimijuuden ydinkysymys liittyy yksilön kykyyn kiinnittyä aidosti ja myös tukeutua toisiin ihmisiin ja säilyttää siitä huolimatta toimijuutensa rajat ja itsenäisyytensä. Tällaisesta suhteita korostavasta näkökulmasta tarkasteltuna ihmistä määrittelee pikemminkin keskinäinen riippuvuus kuin riippumattomuus kanssaihmisistä. (Juvonen, 2015.) Toimijuus syntyy muihin linkittymisen ja keskinäisten riippuvuuksien vuorovaikutuksellisissa verkostoissa. Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutuksellisuus ovat toimijuuden rakentumisen edellytyksiä. (Yliruka ym., 2020, s. 27–28.)

5.2.3 Osaaminen ja ammattitaito

Ammattilaiset toivat esiin palvelujärjestelmä-, teoria- ja lainsäädäntöosaamista sekä koulutusta ja reflektiotaitoa, kun taas nuoret peräänkuuluttivat osaavia ja ammattitaitoisia työntekijöitä muun muassa trauma- ja päihdeosaamiseen liittyen. Monella nuorella on taustalla traumakokemuksia, jotka vaikuttavat nuoren mahdollisuuden tuntea

luottamusta (Yliruka ym., s. 28). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mallinnuksessa todetaan, että kaltoinkohtelu ja väkivalta vaarantavat vakavasti nuoren psyykkistä kehitystä (Yliruka ym., s. 20). Tästä syystä työntekijöiden trauma- ja päihdeosaaminen on erityisen tärkeää, sillä päihdemaailmassa elävät nuoret kohtaavat ja tekevät paljon väkivaltaa, mikä vaarantaa vakavasti näiden nuorten psyykkistä kehitystä.

Ammattilaiset puhuivat lisäksi elinikäisestä oppimisesta ja lainsäädäntöosaamisesta. Lisäksi päihde- ja mielenterveysongelmien huomiointi ja hoitoon ohjaaminen tuotiin esiin. Nuoret toivoivat työntekijöiltä ammatillisuutta kohtaamisissa pitkään jatkuneissa hankalissakin asiakassuhteissa, ammattilaisten turhautumisesta huolimatta. Ammattitaitoon sisältyy nuorten mukaan vahvasti myös huumorin käyttö sekä tunneosaaminen, erityisesti erilaisten tunteiden sietäminen. Ammattilaisten näkemysten mukaan elämänkokemus ja työelämäkokemus näkyvät väistämättä työskentelyssä. Myös rakenteellista, rakenteita ravistelevaa sosiaalityötä pidettiin tärkeänä.

THL:n Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevan jälkihuollon mallinnuksessa tuodaan esiin keskeisenä orientaationa systeemiseen ja voimavarakeskeiseen toimintatapaan perustuva, traumataustan huomioiva ja toiveikkuutta luova orientaatio (Yliruka ym., s. 3). Traumataustan huomioiminen ja toiveikkuutta luova orientaatio tulivat molemmat esiin sekä yksilöhaastatteluin tuotetussa aineistossa että myöhemmin myös ammattilaisten työpajassa tuotetussa aineistossa. Mallinnuksen mukaan tällainen orientaatio on kriittisen tärkeä, jotta palvelujärjestelmä ei tuota lisää vaurioita nuoren elämään. Huostaanotto ja siihen johtaneet syyt ovat lähtökohtaisesti traumaattisia tapahtumia ja sosiaalityössä on välttämätöntä olla ymmärrystä ja tietoa siitä, miten traumaattiset kokemukset näkyvät yksilön toimintakyvyssä ja käytöksessä. Kun nuori aikuinen ymmärtää itseensä vaikuttaneita tekijöitä ja saa samalla korjaavia kokemuksia turvallisista suhteista palvelujärjestelmässä ja sosiaalista tukea rakentavissa verkostoissaan, hänen toimintakykynsä vahvistuu. (Yliruka ym., 2020, s.3.)

5.2.4 Yksilökohtainen tuki ja palvelu, osallisuus

Yksilökohtaisesta tuesta ja palvelusta puhuttaessa haastatteluaineistosta nousi esiin työntekijöiden ymmärryksen merkitys nuorille heidän tilanteistaan. He pitivät

ymmärryksen syntymisen kannalta tärkeänä erityisesti nuoren ja hänen perheensä tuntemista. Lisäksi nuorten mukaan työntekijöillä tulisi olla riittävästi tietoa nuoren tilanteesta ja elämänhistoriasta. Nuoret peräänkuuluttivat myös pysyvää ja nuorelle sopivaa jälkihuoltotyöntekijää, joka auttaa, ohjaa ja rohkaisee nuorta arkisissa asioissa konkreetian tasolla. Ylirukan ym. toimittamassa itsenäistymistä ja hyvinvointia tukevan jälkihuoltotyön mallinnuksessa todetaan, että ammatillinen työote ja dokumentteihin perustuva työskentely tuottaa neutraaliutta ja objektiivisuutta, mutta tuottaa haastetta suhdeperusteiselle ja kannattelevalle työlle. Järjestelmämme on hajanainen, eikä se takaa automaattisesti pysyviä ja vuosia kestäviä ihmissuhteita nuorelle. Organisaation työnjaon mukainen rakenteellinen vaihtuvuus sekä työntekijöiden vaihtuvuus työpaikan vaihdon vuoksi aiheuttavat katkoksia asiakassuhteisiin. (Yliruka ym., 2020, s. 14.) Tämä kuului nuorten haastatteluvastauksissa, erityisesti sosiaalityöntekijöiden kohdalla.

Nuoret pitivät tärkeänä kokemusta siitä, että joku auttaa ja uskoo heihin. Yksilölliset tapaamiset, joissa osallisuuden ja onnistumisten vahvistaminen on mahdollista, nousi nuorten vastauksissa esiin tärkeänä yksilökohtaisen tuen ja palvelun näkökulmasta. Nuoret pitivät henkilökohtaisia tapaamisia tärkeinä, joissa juuri suhdeperusteisuus ja kannatteleva työ korostuu.

Ammattilaiset pitivät tärkeinä, että työntekijä tunnistaa nuoren omat haaveet ja toiveet, nuoren rohkeus huomioiden. Ammattilaisten näkemyksen mukaan työskentelyn tulisi olla rinnalla kulkevaa tarvelähtöistä työskentelyä, koska nuorilla on monenlaisia tarpeita ja myös palveluja on monenlaisia. Ammattilaisten mukaan on oleellista huomioida, että ammatillisen tuen lisäksi, tai sijaan, nuori voi hyötyä paremmin esimerkiksi vertaistuesta.

Yksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämistä perusoikeuksista (LOS 60/1991, 12. artikla) on lapsen oikeus osallisuuteen. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa julkisen vallan käyttäjät takaamaan lapsille mahdollisuuden osallistua ja ilmaista mielipiteensä kaikissa heitä koskevissa asioissa. (Pukkio & Hipp, 2016, s. 102.) Osallisuus on monitasoinen ja monisyinen tuntemisen, kuulumisen ja tekemisen kokonaisuus. Ihminen kokee olevansa osallinen omassa yhteisössään ja yhteiskunnassa esimerkiksi työn ja harrastusten, osallistumis- ja vaikuttamistoiminnan kautta.

Osallisuuden kokemukset rakentuvat pienistä arjen asioista, kuten kuulluksi ja huomioiduksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omaan elämään linkittyviin asioihin vaikuttamisesta ja omista asioista päättämisestä, keskusteluista ja kohtaamisista. (Pukkio & Hipp, 2016, s. 104.) Osallisuudesta tuli haastatteluaineistossa esiin kahdenlaisia kokemuksia. Osa nuorista oli kokenut, että nuoren omaa näkemystä hänen omista kyvyistään ei ollut otettu huomioon, kun taas osa koki tulleen kuulluksi ja osalliseksi häntä koskevissa asioissa ja päätöksenteossa.

Kaasinen ym. toimittamassa artikkelissa, koskien suomalaisten hoidosta lähteneiden kokemuksia heidän osallistumisestaan lastensuojeluasiakkaiden jälkihuoltopalveluihin, todetaan aiempiin tutkimuksiin viitaten, että vaikka lapsen tai nuoren osallistumista pidetään olennaisena osana lasten hyvinvointia ja jälkihoitopalvelua, palveluihin osallistuneet eivät ole olleet tyytyväisiä kokemukseensa heidän yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden kuulemisesta. Artikkelin mukaan tutkimukset osoittavat, että heille ei ole järjestetty mahdollisuutta vaikuttaa tulevaisuuttaan koskevaan päätöksentekoon, ja lisäksi siirtyminen itsenäiseen elämään on huonosti suunniteltu ja se on edennyt nopeasti. Artikkelin nostaa esiin, että nuorten osallistumista omaan jälkihuoltoonsa auttaa vankka, arvopohjainen, vastavuoroinen ja yhteistyökykyinen suhde työntekijöiden kanssa sekä tuki, jota tarjotaan kattavasti ja moniammatillisesti. Lisäksi työprosessien tulee olla tulevaisuuteen suuntautuneita ja voimaannuttavia, jotta voidaan vahvistaa hoitonsa jättäneiden aktiivista osallistumista itsenäiseen elämään. (Kaasinen ym., 2021, s.2.)

6 TUTKIMUSETIIKKA

Varsinaista tutkimuslupaa Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiolta haastatteluja varten ei tarvittu. Asiakkailta kysyttiin suostumus haastattelua ja tutkimusta varten. Suostumusvaiheessa asiakkaalle tuotiin esiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja asiakkaalla on oikeus keskeyttää osallistuminen, tai peruuttaa suostumuksena milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Suostumuksen lisäksi tutkimukseen osallistuneilta asiakkailta kysyttiin lupaa videokuvan käyttämiseen jälkihuoltotyöpajassa, lupaa ääninauhoitteen käyttöön jälkihuoltotyöpajassa ilman videokuvaa, ja saako asiakkaan antamia tietoja käyttää jälkihuoltotyöpajassa siten, että häntä ei voi tunnistaa, vai saako asiakkaan antamia tietoa käyttää tutkimuksessa, mutta ei kuitenkaan työpajassa.

Tutkimustiedotteessa tuotiin esiin, että asiakkaan kertomia asioita käytetään jälkihuollon kehittämiseen tähtäävässä työpajassa, johon voi osallistua muita jälkihuoltoikäisiä nuoria ja työntekijöitä. Lisäksi kerrottiin, että asiakkaan kertomia asioita voidaan käyttää opinnäytetöissä ja muissa tutkimuksissa. Tutkijalla on salassapitovelvollisuus, joka tarkoittaa, että asiakas voi kertoa asioista luottamuksellisesti. Asiakkaan nimeä tai muita henkilötietoja ei anneta ulkopuolisille missään tutkimuksen vaiheessa. Kun myöhemmin tutkimustuloksista kirjoitetaan julkaisuja, asiakkaan henkilöllisyys häivytetään ja asiakkaan kertomat asiat muokataan siten, ettei niitä voi tunnistaa asiakkaan kertomaksi. Tutkimuksen päätyttyä videot ja ääninauhat keskusteluista tuhoataan. Halutessaan asiakas voi kieltää keskustelun tallentamisen. Kaikki tutkimuksen aikana kertyvä tunnistellinen materiaali säilytetään salasanalla lukitun tietoturvallisen tietokoneen takana ja hävitetään kahden vuoden kuluessa tutkimuksen päättymisestä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Vaikka ehdollisesti rangaistut nuoret ovat ryhmänä erityinen, ovat heidän toiveensa ja tarpeensa hyvin samanlaisia kuin muillakin jälkihuoltoon oikeutetuilla nuorilla (Paulsen & Thomas, 2018, s.163–164). Tästä huolimatta ajattelen, että ryhmän erityisyys on tärkeää tunnistaa. Erityispiirteenä näiden nuorten kohdalla voidaan nähdä nuorten odotus työntekijöiden päihde- ja traumaosaamista kohtaan. Aineiston perusteella päihteet ovat osa monen nuoren elämää, ja työntekijöiden olisi tärkeää osata auttaa nuoria päihteisiin liittyvissä kysymyksissä. Myös erilaisten päihdehoidon mahdollisuuksien tunteminen ja niistä nuorelle kertominen liittyvät niihin odotuksiin, joita nuorilla on työntekijöitä kohtaan.

Pohdinnan arvoista toisaalta on myös, kuinka monet nuorten ja työntekijöiden kuvaamista hyvän jälkihuollon elementeistä ovat sellaisia, joita jokainen itsenäistynyt nuori kaipaa, itsenäistyi sitten biologisesta perheestä tai sijaishuollosta. Luottamuksellinen suhde, tarvittava oikea-aikainen tuki sekä sitkeä rinnalla kulkeminen ovat asioita, joita kaikki nuoret tarvitsevat matkalla aikuisuuteen riippumatta siitä, millaisista lähtökohdista matka itsenäisempään elämään alkaa. Ajattelenkin, että sekä nuorten erityisyyden että yleisempien itsenäistymiseen liittyvien haasteiden ja onnistumisten huomiointi on tärkeää silloin, kun työskennellään ehdollisesti rangaistujen valvontaan määrättyjen nuorten kanssa.

Huomion arvoista nuorten haastatteluihin liittyen oli, että ne nuoret, jotka olivat minulle entuudestaan tuttuja ja joiden kanssa olin saanut luottamussuhteen luotua ja pääsyt työskentelemään pidempään valvonnan aikana, tuottivat selkeästi enemmän puhetta. He puhuivat muun muassa päihdekäytöstään avoimemmin. Pohdimme yhdessä yliopiston tutkijan kanssa, hänen haastattelukokemuksiinsa peilaten, kuinka järjestelmä vaatii haastateltavilta tietynlaista verbaalista taitoa. Ero opinnäytetyöni toteutukseen osallistuneiden haastateltavien ja yliopistotutkijan etnografiseen tutkimukseen osallistuneiden nuorten kohdalla oli melko suuri verbaalisen puheen tuottamisen osalta. Pohdin myös sen vaikutusta nuorten vastauksiin, että haastateltavat olivat rikosseuraamuslaitoksen asiakkuudessa, jossa itse työskentelen. Jäin miettimään, vaikuttiko tämä joidenkin kohdalla niukkoihin haastatteluvastauksiin, vaikka kysymykset

eivät koskeneetkaan valvonnan sisältöä tai sen sujumista. Toisaalta kuitenkin teema-haastatteluissa etuna nähdään, että työntekijä tuntee haastateltavan tilanteen.

Nuori, joka oli haastattelun aikaan 22-vuotias, ja aikaa lastensuojelun sijaishuollon asiakkuudesta oli kulunut jo neljä vuotta, kykeni vastaamaan kysymyksiin huomattavasti sisältörikkaammin kuin nuori, joka oli juuri täyttänyt 18 vuotta ja sijaishuolto oli vasta päättynyt. Huomioin, että niiden nuorten, joilla sijaishuoltolaitoksessa asumisesta oli kulunut aikaa jo enemmän, oli selkeästi helpompi jäsentää ajatuksiaan jälki-huoltoon liittyen ja kertoa niistä.

Osa haastateltavista toi selkeästi esiin sen, miten työntekijä ei voi heidän näkemyksensä mukaan tehdä mitään nuoren tilanteen edistämiseksi, mikäli nuori on itse valinnut elämäntavan, johon aktiivinen päihdekäyttö kuuluu. Olen rikosseuraamustyöntekijän työssäni tämän saman asian edessä, motivoidessani asiakkaita muutokseen. Kun nuori on valmis ottamaan päihde- ja/tai mielenterveyspalveluja vastaan, hänen tulisi päästä palvelun piiriin pikaisesti. Nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluihin pääsemisen hankaluus on valtakunnallisesti vakava ongelma. Nuorten tulisi päästä palveluihin oikea-aikaisesti juuri silloin kun he ovat itse motivoituneita ottamaan apua vastaan ja palvelupolun tulisi olla selkeä. ”Suomalaisen kouluterveyskyselyn mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kokivat mielenterveyden riskitekijöitä 2–5 kertaa useammin kuin muut. Sijoitetuista nuorista lähes neljä kymmenestä koki terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi. Lähes joka kolmas sijoitettu nuori koki kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuusoireilua, kun ikätovereista niitä koki vain joka kymmenes. Sijoitetuilla nuorilla oli viisinkertainen riski seksuaalisen väkivallan kokemukselle verrattaessa vanhempansa luona asuviin. Sijoitetuista nuorista huomattavasti useampi koki syrjivää kiusaamista kuin vanhempansa kanssa asuvista ikätovereista.” (Ikonen ym., 2017, s.3–5.) Näillä tutkimukseeni osallistuneilla ”VIP-asiakkaila” tulisi olla heidän tarpeisiinsa vastaavat ”VIP”-tason mielenterveys- ja päihdepalvelut palvelujärjestelmässämme, kuten muun muassa edellä kuvatun kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat.

Työntekijän ammattiosaaminen ei aina riitä, esimerkiksi rikosseuraamustyöntekijän valvontatyössä, kun kyse on asiakkaan mielenterveyden ongelmista. Ehdollisesti rangaistujen nuorten mielenterveyden haasteisiin liittyy hyvin usein myös ongelmaista

päihdeidenkäyttöä. Näiden nuorten on kokemukseni mukaan vaikea päästä oikeanlais-
ten palvelujen asiakkaaksi, johtuen juuri samanaikaisesta mielenterveys- ja päihdeon-
gelmasta sekä tähän problematiikkaan liittyvästä asiakkaan epäsosiaalisesta käyttäy-
tymisestä. Uusin mielenterveysstrategia linjaa, että psyykkisissä sairauksissa tulee
päästä nopeasti hoitoon. Sen mukaan sekä hoidon arvio että perustason hoito tulee to-
teuttaa osana muuta perusterveydenhuoltoa. Nuorten perusterveydenhuollon toimipai-
koissa tulee varmistaa riittävät voimavarat tämän toteuttamiselle. Lisäksi eri toimijoi-
den ja ammattiryhmien välisen yhteistyön tulisi olla koordinoitua.

Nuorten vastauksissa nousi esiin heidän toiveensa työntekijöiden aktiivisemmalle ja
kiinnipitävämmälle työskentelyotteelle, jolla he tarkoittivat muun muassa aktiivisem-
paa yhteydenpitoa. Nuorten kokemusten mukaan työntekijä ei ollut heihin aina yhtey-
dessä nuorten omista yhteydenottoyrittämisistä huolimatta. Kehittämistehtävän tulokset
osoittavat, että työntekijöiden osaamisen ja ammattitaidon ylläpitäminen ja edistämi-
nen vaatii jatkuvaa kouluttautumista, mutta erityisesti työntekijän reflektio-orientoi-
nutta työtettä, palvelujärjestelmäosaamista, omien arvojen tuntemista ja tarkastelua
sekä elinikäistä oppimista.

Pitkään nuorten kanssa työskennelleenä, sekä lastensuojelulaitoksissa että rikosseuraa-
muslaitoksessa, ennako-olettamukseni oli, että nuorten sijaishuoltolaitoshistoria vai-
keuttaa heidän sitoutumistaan vapaaehtoisuudelle perustuvaan jälkihuoltoon ja toi-
saalta myös pakolliseen tuomioistuimen määräämään rikosseuraamuslaitoksen val-
vontaan. Tämä näkyy voimakkaana pyrkimyksenä eroon kaikesta viranomaiskontrol-
lista heidän täysi-ikäistyttyään. Tämän vuoksi nuoren tarpeisiin vastaavan tuen löyty-
minen yhteistyössä hänen lähiverkostonsa kanssa on avainasemassa nuorten sosiaali-
sen selviytymisen edistämiseksi.

Haastatteluaineiston ja tulosten sekä koko työpajasarjassa tuotetun aineiston perus-
teella, voidaan todeta, että jälkihuolto on kokonaisuudessaan elämänvaihe. Siirtymä
sijaishuollosta jälkihuoltoon on ymmärrettävä ajallisesti huomattavasti nykyistä pi-
demmäksi. Lisäksi kyseessä on yksilöllinen prosessi, joka voi vaihdella muutamista
kuukausista useisiin vuosiin. Koti ja asuminen on nuorille keskeinen asia, mutta kyse
on huomattavasti moniulotteisemmasta asiasta kuin asunnon saamisesta ja omilleen
muuttamisesta. Kodin yksilölliset merkitykset ja kodin tuntu ovat keskeinen

lähtökohta. Tähän teemaan liittyvä pohdinta ja työskentely nuoren kanssa olisi aloitettava jo sijaishuoltopaikassa. Tarpeiden mukainen asumismuoto tulee huomioida. 18 vuotta täytettyäänkin nuorella pitäisi olla mahdollisuus jäädä sijaisperheeseen tai laitokseen asumaan.

Nykyrakenteet eivät mahdollista pysyvyyttä, kun työntekijä vaihtuu siirtymissä. Lisäksi palvelut ovat pirstaleisia ja päällekkäisiä. Moniammatillisessa yhteistyössä on haasteita muun muassa tiedonkulun osalta. Ammattilaiset toivovat, että asiakkaat saisivat kokonaisvaltaista, yksilöllistä ja tarpeenmukaista tukea ja palvelua, ja että sosiaalityöntekijä, tai paremmin koordinaatiotiimi, koordinoisi nuoren elämässä olevaa ammattilaisten verkostoa, jossa esimerkiksi tuttu ohjaaja jalkautuisi rinnalla kulkijaksi nuoren arkeen hänen tarpeidensa mukaan.

Nuoret kaipaavat nähyksi ja kuulluksi tulemista, luottamussuhteen rakentumista työntekijän kanssa, toiveikkuuden luomista, arvostusta ja kunnioitusta sekä aitoa välittämistä. Lisäksi he odottavat työntekijöiltä aktiivisuutta nuoren tavoittelemisessa, mihin liittyy nuoren mahdollisuus epäonnistua ja silti työntekijä jatkaa nuoren tavoittelemista ja tukena olemista. Ammattilaisten tehtävä on ylläpitää suhdetta nuoreen, mikäli sellaisen saa luotua.

Keskeinen ongelma on huonoiten voivien ja palveluiden ulkopuolella olevien nuorten auttaminen, joka oli tämän opinnäytetyön lähtökohta. Nuorten kaverit ovat heille itselleen tärkeitä, mutta samaan aikaan esimerkiksi päihteitä aktiivisesti käyttävät kaverit luovat omat haasteensa esimerkiksi päihteetöntä elämäntapaa tavoittelevalle nuorelle. Jälkihuoltonuorten sitoutumisen vaikeus näkyy työskentelyssä ehdollisesti rangaistujen valvonnassa olevien nuorten kohdalla. Tämä on osin palvelujärjestelmän tuottamaa, jossa on taustalla muun muassa monipaikkaisuus sijaishuollon aikana. Lisäksi nuorten hetkessä eläminen, johon liittyy vaikeus suunnitella tulevaa, on yksi sitoutumisen ja sitouttamisen haasteista.

Nuoria tulisi jatkuvasti kuulla palvelujen kehittämisessä ja ottaa heidät mukaan kehittämiseen. Kehittämisessä monialaisuus ja yhteistyön tekeminen yli palvelusektorien on merkittävässä roolissa, jotta palvelut ja ammattilaiset tavoittaisivat nämä nuoret ja heidän elämäntilanteitaan kyettäisiin aidosti edistämään. Työntekijöiden tietämystä,

osaamista ja ammattitaitoa tulee jatkuvasti ylläpitää ja vahvistaa. Mahdollisuuksia tulee luoda näiden nuorten kohdalla entisestään, muun muassa työn ja opiskelun osalta sekä päihde- ja mielenterveyspalvelujen osalta. Muutokset edellyttävät aina kehittämisen lisäksi rakenteellisia ja lainsäädännöllisiä muutoksia.

Takana on mielenkiintoinen ja uusi kokemus kehittämisprosessista yhteistyössä monien toimijoiden kanssa. Kehittämistehtävän aihe oli ajankohtainen sekä yhteiskunnallisesti että paikallisesti hyvinvointialueiden tultua voimaan. Yhteistyön tekeminen muiden toimijoiden, erityisesti yliopiston tutkijan, kanssa oli opettavainen ja mielenkiintoinen kokemus. Yhteistyön tekeminen innosti minua ja näin ollen edisti opinnäytetyöni etenemistä. Aineiston keruu oli sujuvaa, sillä haastateltavat olivat pääosin omia asiakkaitani ja sain haastateltua heidät valvontatapaamisten yhteydessä. Työpajan toteuttaminen yhteistyössä pro gradu -opiskelijan ja yliopiston tutkijan kanssa onnistui mielestäni hyvin, sillä olimme suunnitteluvaiheessa valmistelleet sen perusteellisesti ja työnjako oli selkeä. Lisäksi työpajaan osallistujat olivat innostuneita ja tiedon tuottaminen vaikutti olevan heille luontevaa. Työpajasarjaan osallistuneet kolmannen sektorin toimijat ja korona marginaaleissa -hankkeen tutkija jäivät ideoimaan uutta hankehakemusta työpajasarjassa tuotetun aineiston perusteella jälkihuollon kehittämiseksi. Tämän toteuttamani tutkimuksellisen kehittämisestäjän avulla meillä on Lounais-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimistossa mahdollisuus kehittää omaa työskentelyämme vastaamaan näiden nuorten tarpeisiin, toiveisiin ja odotuksiin, jotta he motivoituisivat ja sitä myötä kiinnittyisivät valvonta-aikaiseen työskentelyyn ja jälkihuoltopalveluunsa entistä paremmin.

Koin erityisen hienona tämän kehittämisestäjän aikana, että minulla oli mahdollisuus pysähtyä kiireettömästi kuulemaan asiakkaiden toiveita ja odotuksia ammattilaisten työskentelyä kohtaan. Tämä prosessi vahvisti entisestään ymmärrystä siitä, miten ammattilaisen tehtävänä on kulkea nuoren rinnalla nuoresta kiinni pitäen. Asiakkaan kohtaaminen ja tukeminen perustuu hyvään luottamukselliseen suhteeseen ja vuorovaikutukseen. Luottamuksen on mahdollista syntyä vain antamalla asiakkaalle aikaa ja ole-malla tapaamisilla kiireettömästi läsnä.

LÄHTEET

Aira, A. (2012). Toimiva yhteistyö: työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. University of Jyväskylä.

Fattore, T., Mason, J. & Watson, E. (2009). When children are asked about their well-being: towards a framework for guiding policy. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-008-9025-3>

Heino T. & Johnson M. (2010). Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Hämäläinen U. & Kangas O. (toim.), *Perhepiirissä*, Kelan tutkimusrahasto, 266–287. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf>

Ikonen R., Hietamäki J., Laakso R., Heino T., Seppänen & Halme N. (2017). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki.

Juvonen, T. (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Nuorisotutkimusverkosto. Vastapaino.

Kaasinen & Salokkila & Häggman-Laitila (2021). Experiences of Finnish care leavers of their involvement in the aftercare services for child welfare clients.

Karttunen, M. (2021). Sitoutumisen käsite lastensuojelun jälkihuollossa: Kirjallisuuskatsaus [pro gradu -työ, Itä-Suomen yliopisto]. <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/24700/16167477311995994627.pdf>

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamisryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2019.

Laki nuorista rikoksentekeijöistä 262/1940. Haettu 11.4.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1940/19400262>

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015. Haettu 1.4.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150400>

Minilex. Haettu 18.11.2021 ”<https://www.minilex.fi/a/lastensuojelun-j%C3%A4lkihuolto>

Nummikoski, M. & Tyni, M. (2022). Traumainformoitu naisvangin vastaanottotilanne [AMK-opinnäytetyö, Laurea ammattikorkeakoulu]. Theseus. https://www.the-seus.fi/bitstream/handle/10024/749645/Nummikoski_Tyni.pdf?sequen

Paulsen, V. & Thomas, N. (2018) The transition to adulthood from care as a struggle for recognition. Child and Family Social Work.

Pekkarinen, E., Heino T. & Pösö, T. Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. Haettu 18.7.2023 <https://core.ac.uk/download/pdf/17340106.pdf>

Pori. (n.d.). Asunnottomuuden puolittaminen Porissa, Aspu -hanke. Haettu 1.4.2023 <https://www.pori.fi/kaupunki-ja-hallinto/hankkeet-ja-verkostot/hankkeet/asunnottomuuden-puolittaminen-porissa-aspu-hanke/>

Porin Sininauha. (n.d.). Kolmas sektori. Lissu Social Club -kynnyksetön palvelupiste. Haettu 1.4.2023 osoitteesta <https://www.porinsininauha.fi/lissu/>

Pukkio, S. & Hipp T. (2016). Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun keskusliitto.

Puusa, A. & Juuti P. (2021). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus.

Rikosseuraamuslaitos. (n.d.). Haettu: 22.11.2021: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/>

Rostila, I. (2001). Tavoitelähtöinen sosiaalityö: voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka A. (2009). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Sitra (2018). Ilmiölähtöisen suunnittelun työkalupakki. Sitran työpaperi. Haettu: 22.11.2021: <https://media.sitra.fi/2018/12/21105924/ilmio-lahtoisen-suunnittelun-tyokalupakki.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelulain muutokset. (n.d.) Haettu 2.5.2023 osoitteesta <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161637/STM_Rap_2019_43_Lastensuojelun_jalkihuollon_uudistamistyoryhman_loppuraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Särkelä, A. (2001). Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Tampereen yliopisto. Hyvää jälkeä – jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä. (n.d.) Haettu 13.6.2022 osoitteesta <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/>

Tampereen yliopisto. Korona yhteiskunnan marginaaleissa. (n.d.) Haettu 1.4.2023 osoitteesta <https://projects.tuni.fi/koma/esittely/>

Tampereen yliopisto. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. (n.d.) Haettu 13.6.2022 osoitteesta <https://fsd.tuni.fi/menetelmäopinnot>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/las-tensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto#mit%C3%A4%20on%20j%C3%A4lki-huolto>

Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon (3. korjattu painos). Tampere Univeristy press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törrönen, M. & Vauhkonen T. (2012). Itsenäistyminen elämänvaiheena: Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-Lapsikylä.

Westerlund-Cook, S. (2020). ACEt ja toiveikkuus. Teoksessa Yliruka L., Kantoluoto A., Heino T., Laine, T. & Hipp, T. (toim.), Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua, (s. 23–25). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140573/TY%c3%962020_032_Itsen%c3%a4isty-mist%c3%a4%20ja%20hyvinvointia%20tukeva%20j%c3%a4lki-huolto%20ja%20nuorten%20aikuisten%20sosiaality%c3%b6n%20mallin-nus_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Yliruka L., Kantoluoto A., Heino T., Laine, T. & Hipp, T. (toim.). (2020). Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus Osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140573/TY%c3%962020_032_It-sen%c3%a4istymist%c3%a4%20ja%20hyvinvointia%20tukeva%20j%c3%a4lki-huolto%20ja%20nuorten%20aikuisten%20sosiaality%c3%b6n%20mallin-nus_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

NUORTEN TERVEISIÄ JÄLKIHUOLLOSTA -työpajan 7.12.2021

TIEDOTE

Järjestämme ”Nuorten terveisiä jälkihuollosta” -työpajan osana Tampereen yliopistoon ja Satakunnan ammattikorkeakouluun tekemiämme sosiaali- ja yhteiskunnallisen alan opinnäytetöitämme. Työpajan tarkoituksena on toimia itsenäistyvien nuorten jälkihuollon kehittämisen tukena. Työpajassa tuotetaan tietoa kehittämistyön pohjaksi. Työpajassa tuotettua tietoa voidaan lisäksi käyttää muissa tieteellisissä tutkimuksissa. Työpaja liittyy laajempaan tutkimus- ja kehittämistyöhön, joka kerää jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten ja työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä siitä, millaista on hyvä jälkihuolto.

Työpajan aikana kuulemme jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten terveisiä ja käymme niiden pohjalta keskustelua sekä kokoamme yhteen ideoita ja ajatuksia toivotusta tulevaisuuden jälkihuollosta. On tärkeää, että käsittelemme kuulemiamme terveisiä luottamuksellisesti, eli emme kerro niiden sisällöstä työpajan ulkopuolisille henkilöille. Työpaja ja siellä esiin tulleet asiat eivät saa vaikuttaa kielteisesti tervehdysten tekemiseen osallistuneiden ja työpajaan osallistuvien nuorten asemaan heidän käyttämissään palveluissa.

Työpajaan osallistuminen on vapaaehtoista. Sinulla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistuminen tai kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin tai tekemästä pyydettyjä tehtäviä. Halutessasi voit myös osallistua työpajaan, mutta kieltää kertomiesi asioiden käyttämisen mahdollisissa tutkimuksissa.

Työpajan järjestäjillä ja tutkijoilla on salassapitovelvollisuus. Se tarkoittaa, että voit kertoa asioista luottamuksellisesti. Nimeäsi tai muita henkilötietoja ei anneta ulkopuolisille missään tutkimuksen vaiheessa. Kun työpajasta ja sen tuotoksista myöhemmin raportoidaan, henkilöllisyytesi häivytetään ja kertomasi asiat muokataan siten, ettei niitä voi tunnistaa sinun tekemiksesi tai sanomaksesi.

Työpajan raportoinnin ja siihen liittyvän tutkimuksen päätyttyä mahdolliset nauhoitukset keskusteluista tuhoataan. Halutessasi voit kieltää keskustelujen nauhoittamisen. Kaikki tutkimuksen aikana kertyvä tunnistellinen materiaali hävitetään viimeistään kahden vuoden kuluessa tutkimuksen päättymisestä.

Työpajaan osallistumisesta on laadittu lainmukainen tietosuojailmoitus, joka sinulla on mahdollisuus nähdä työpajaan osallistumisen yhteydessä.

Jos sinulla on mitä tahansa työpajaan tai kehittämis- tai tutkimustyöhön liittyvää kysyttävää, voit kertoa siitä nyt tai ottaa myöhemmin yhteyttä.

Henriikka Nikander-Peiponen

p. xxx xxxxxxxx

henriikka.nikander-peiponen@student.samk.fi

Tuija Eskelinen

p. xxx xxxxxxxx

tuija.eskelinen@tuni.fi

Opinnäytetöitä ohjaavat

Riikka Korkiamäki (Tampereen yliopisto), riikka.korkiamaki@tuni.fi

Satu Vaininen (Satakunnan ammattikorkeakoulu), satu.vaininen@samk.fi

LIITE 2

TIETOSUOJAILMOITUS	PVM ja TOTEUTUKSEN NIMI
1. Rekisterin nimi	Nuorten jälkihuoltotervehdykset
2. Rekisterinpitäjä	Allamainitut tutkijat
3. Vastuhenkilöt ja tutkimuksen toteuttajat	Tuija Eskelinen, tuija.eskelinen@tuni.fi Henriikka Nikander-Peiponen, henriikka.nikander-peiponen@student.samk.fi Tutkimuksen toteuttamiseen osallistuu tutkijoita Tampereen yliopistosta sekä erikseen sovituista yhteistyöorganisaatioista.
5. Tietosuojavastavan yhteystiedot	Tampereen yliopiston tietosuojavastaava dpo@tuni.fi
6. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus	Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa nuorten jälkihuoltoon liittyvistä kokemuksista ja kehittämisenäkemyksistä.
7. Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää	Rekisteriin tallentuu tutkimukseen osallistujan nimi/nimimerkki sekä videokuvaa ja ääninauhoitetta, mikäli hän antaa niihin erillisen suostumuksen. Osallistujan niin toivoessa suoria henkilötietoja ei tallenneta. Tutkimusaineisto sisältää epäsuoria tunnistetietoja ja saattaa sisältää epäsuoria erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja (rotu tai etninen alkuperä, poliittinen mielipide, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, terveyttä koskevat tiedot, seksuaalinen suuntautuminen tai käyttäytyminen).
8. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään	Henkilötiedot kerätään suoraan tutkimukseen osallistuvilta.
9. Henkilötietojen säilyttämisäika	Tietoja säilytetään enintään viisi vuotta yhteydenottohetkestä salasanasuojattuna tutkimuksen toteuttajan tietokoneella, minkä jälkeen ne hävitetään tietoturvallisesti.
10. Henkilötietojen vastaanottajat	Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle. Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.
11. Tietojen antamisen muut vaikutukset	Henkilötietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profilointiin. Henkilötietojen antamiseen ei ole lakiin tai sopimukseen perustuvaa velvollisuutta. Tutkimukseen osallistuminen ja tietojen luovutus sitä varten on vapaaehtoista.
12. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste	Henkilötietoja ja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja käsitellään tutkimuksessa EU:n yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklan 2 kohdan ja alakohdan ja tietosuojalain 6.1 §:n 7-kohdan perusteella.

13. Tutkittavan tietosuojalainsäädännön mukaiset oikeudet	<p>Tutkittavalla on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.</p> <p>Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti. Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle: tietosuoja.fi, sähköposti: tietosuoja@om.fi</p>
---	---

SUOSTUMUSLOMAKE

Haastattelemme jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria kerätäksemme tutkimusaineistoa Tampereen yliopistoon ja Satakunnan ammattikorkeakouluun tekemiämme sosiaali- ja yhteiskunnallisen alan opinnäytetöitämme varten. Tutkimusaineiston tarkoituksena on toimia itsenäistyvien nuorten jälkihuollon kehittämisen tukena.

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen, ja olen saanut sekä kirjallista että suullista tietoa tutkimuksesta ja mahdollisuuden esittää siitä kysymyksiä.

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni tai peruuttaa suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Ymmärrän, että tiedot käsitellään luottamuksellisesti kanssani sovituin tavoin.

Suostun osallistumaan tutkimukseen kanssani sovitulla tavalla

Paikka ____ . ____ .20 _____

Paikka ____ . ____ .20 _____

Henkilön allekirjoitus

Haastattelijan allekirjoitus

Nimenselvennys

Nimenselvennys

Videokuvaani saa käyttää jälkihuoltotyöpajassa.

Ääninauhoitetta saa käyttää jälkihuoltotyöpajassa ilman videokuva.

Antamaani tietoa saa käyttää jälkihuoltotyöpajassa siten, ettei minua voi tunnistaa.

Antamaani tietoa saa käyttää tutkimuksessa, mutta ei työpajassa.

SALASSAPITOSOPIMUS

JÄLKIHUOLTOON OIKEUTETTUJEN NUORTEN KOKEMUKSIA JÄLKI-HUOLLOSTA

Haastattelemme jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria kerätäksemme tutkimusaineistoa Tampereen yliopistoon ja Satakunnan ammattikorkeakouluun tekeillä olevia sosiaali- ja yhteiskunnallisen alan opinnäytetöitä varten.

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen pyytämällä tapaamaltani jälkihuoltoon oikeutetulta nuorelta haastattelu jälkihuollon kehittämiseen ja tutkimiseen tähtäävään työpajaan ja tutkimuksiin. Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja minulta edellytetystä tehtävästä, ja minulla on ollut mahdollisuuden esittää siitä kysymyksiä.

Ymmärrän, että nuori voi osallistua tutkimukseen antamalla luvan videointiin tai hänen puheensa nauhoittamiseen. Ymmärrän, että nuori voi myös kieltää nauhoittamisen, vaikka haluaisikin kertoa asioistaan, jolloin kirjoitan muistiinpanoja siitä, mitä nuori kertoo. Tarjoan nuorelle mahdollisuutta myös kirjoittaa näkemyksiään tai ilmaista niitä haluamallaan muulla tavalla. Ymmärrän, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että hänellä on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Annan nuorelle kirjallisen tutkimustiedotteen, selvitän hänelle suullisesti mistä on kysymys, ja annan hänelle mahdollisuuden esittää kysymyksiä. Näytän hänelle tutkimuksen tietosuojailmoituksen. Pyydän nuorelta kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta tutkijoilta saamallani suostumuslomakkeella, tai nauhoitan nuoren suullisen suostumuksen.

Sitoudun käsittelemään nuoren minulle luovuttamaa tietoa luottamuksellisesti. Ymmärrän olevani vaitiolovelvollinen nuoren kertomien asioiden suhteen sekä nuoren osallistumisesta tutkimukseen. Säilytän saamaani tietoa huolellisesti ja toimitan sen viipymättä tutkijoille huolehtien siitä, ettei se voi missään vaiheessa päätyä ulkopuolisten käsiin. Ymmärrän, että nuoren osallistuminen ei liity hänen asemaansa

palvelujärjestelmässä ja vakuutan, etteivät hänen kertomansa asiat vaikuta hänen palvelujensa saantiin.

Paikka ____ . ____ .20 _____

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Tarvittu, toivottu jälkihuolto

20.10.2021

Kysymyksiä haastatteluja/videoita varten:

Puhutaanko jälkihuollosta/elämästä sijoituksen jälkeen.

Ollessasi 18-vuotias, jälkihuoltoon oikeutettu nuori, otitko vastaan jälkihuollon tarjoamaa apua ja tukea?

Kyllä _____ Ei _____

Mitä sä haluaisit kertoa?

1. Mitä tukea/apua sinulle tarjottiin siirtyessäsi sijaisperheestä/lastensuojelulaitoksesta itsenäiseen elämään? Kuka tarjosi?
2. Mitä tukea/apua olisit tarvinnut/kaivannut? Minkälainen apu olisi tullut tarpeeseen? Minkälainen apu olisi ilahduttanut?
 - Mikä tuki oli auttavaa?
 - Kuka sinua tuki tässä elämänvaiheessa? Kenen tukeen luotit? Kuka sinua olisi voinut auttaa?
 - Mistä sait apua? Millaista se oli?
 - Tämä on kiinnostavaa, kerro tästä lisää
 - Liikkuminen nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden välillä kysymysten kanssa
 - Nyt kun aikaa on kulunut, mitä apua olisit tarvinnut, kuka sinua olisi voinut auttaa?
3. Kuvaile hyvää jälkihuoltoa. Mitä se on? Millaisista palasista koostuu?
 - Kiinnostavaa, kerro tästä lisää
4. Minkälaista tukea olisit toivonut itsellesi tässä siirtymävaiheessa?
5. Entä nyt?

Ikä _____

Jälkihuollon asiakkaana _____

Jälkihuollon ulkopuolella _____

YHDESSÄ JÄLKIHUOLTO PAREMMAKSI

Boostaa jälkihuolto!

Mitä ovat jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tarpeet ja oikeudet?
Tule mukaan ideoimaan ja kertomaan kokemuksesi!
Työpajoissa kerätään aineistoa tutkimuksiin ja opinnäytetöihin.
Aineistoa hyödynnetään myös palveluiden kehittämisessä.

Työpajasarja Anniksella
kello 14.30-16:

ti 2.11.2021

ti 23.11.2021

ti 7.12.2021

ti 21.12.2021

Tiistai 7.12.2021:

Tervetuloa kokoamaan
toivotun tulevaisuuden
palasia - tule kertomaan
kokemuksesi ja kuulemaan
nuorten ääni!

Osoite: Annankatu 6, 28100 Pori

Ilmoittautumiset 6.12.2021 mennessä:
marja.hekkala@tuni.fi

ASPU Porin Sininauha

Vipuvoimaa
EU:lta
2014-2020

PORI

 Tampere University
Tampere University of Applied Sciences

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto